

M. S. IV - V.' İNCİ YÜZ YILLARDA ÇİN'İN KUZEYİNDE HANEDAN KURAN TÜRK'LERİN ŞİİRLERİ

DR. MUHADDERE N. ÖZERDİM
SİNOLOJİ DOÇENTİ

Ö N S Ö Z *

Türk edebiyatına eski Türk-şiiirlerini tanıtmak gayesiyle bu konuyu seçtim.

Türk kavimleri hakkında bir çok eserler yazılmıştır. En eski Türk devleti olarak kabul ettiğimiz Hsiung-nu'lar ve sonraki devirlerde başka adlar altındaki Türk kavimleri ve bunların tarih sahnesindeki önemli rolleri bizce malûmdur. Fakat bu Türk kavimleri edebiyat bakımından ne gibi mahsuller vermiş olduğu üzerinde hiçbir şekilde çalışılmamış ve bir eser ortaya konmamıştır¹. Biz yalnız Çin kaynaklarından "Hu" şiiirlerine tesadüf ediyoruz². Bunlar M. S. IV-V 'inci yüz yılda Çinin kuzeyine hâkim olan Türklerin şiiirleridir ki Çin edebiyatında buna „Kuzey-nazmı" adı verilmiştir.

Ben bu şiiirleri Çin kaynaklarından topladım, tahlilini yaptım ve Çin edebiyatı üzerindeki tesirlerini göstermeğe çalıştım. Elimizdeki mevcut kaynaklar az ve bilgi bakımından yeter değildir. Fakat biz yine bu bir avuç şiiirden eski Türklerin ruh dünyalarının karakteristik vasıflarını geniş mânada anlamağa çalışacağız.

* Bu konu 1943 de Doktora tezi olarak hazırlanmıştır. Şimdi de bazı gerekli değişiklikler yapılarak tekrar incelenmiştir. Ayrıca, 10 Eylül 1953'de Roma'da yapılan VI'ncı Sinologlar Kongresinde, hülâsası tebliğ olarak verilmiştir.

Bu etüdümü hazırlarken bana yüksek yardımlarını esirgemeyen sayın Prof. Dr. W. Eberhard'a bir kere daha teşekkür etmeği bir borç bilirim.

¹ H. A. Giles: A. History of Chinese literature London 1901.

W. Grube: Geschichte der Chinesischen Literatur. Leibzig, 1902.

H. A. Giles: Gems of Chinese literature. Shanghai, 1923.

R. Wilhelm: Die Chinesische Literatur, Postdam, 1926.

gibi eserlerde de Kuzey edebiyatından bahsedilmemiştir.

² Çinliler, kuzeyde bulunan ve ekseriyeti Türk olan kavimlere "Hu" (Kuzey-barbarlar) adını vermişlerdir. Geniş mânada ise sadece "Yabancı" anlamına gelir.

"Hu" şiiirleri için bak:

Yüeh-fu shih-chi: K. 21. s. 211-212 a b; K. 25, s. 231-236 a b; K. 79. s. 541 a b; K. 86. s. 589 a b.

GİRİŞ

Kronolojik cephe :

Türlere mensup olan kavimler Çin tarihinde Çin'in komşusu olmuşlar, Hsiung-nu, T'u-chüeh ve daha bir çok adlar altında Çinlilerle münasebette bulunmuşlardır. Biz bunu bazen dostluk, ekseri de düşmanlık şeklinde görüyoruz. Bunun içindir ki, Çinliler Türlere dair pek çok yazı yazmışlardır. Bu bilgi M.Ö.III.üncü yüz yıldan zamanımıza kadar devam eder ki, önemli bir bölümü Türk tarihini tespitte yarar.

Çinlileri en çok meşgul eden ilk Türk devletinin Hsiung-nu'lar olduğu Çin kaynaklarında sabittir. Bunlar daima Çinlilerin kuvvetli ve tehlikeli düşmanları olmuşlardır. Bu duruma göre düşman hakkında en iyi şeylerin yazılamayacağı veyahut tek cepheli hareket edileceği aşikârdır. Sonra her kavim kendisine yabancı ve garip gelen şeylerden bahseder, fakat kendinde olanları kaydetmez. İşte Çinliler de bu şekilde hareket etmişlerdir. Biz bunları gözönünde tutarak eski Türk tarihi hakkında fikirler edinebiliriz.

Dünyanın en eski medeniyetine sahip olan Çinliler, kültür bakımından onlardan farklı olan Türklerin siyasal ve askerî kuvvet ve nüfuzu karşısında âciz kalmışlar, yüksek kültürleri onları bu hâkimiyetten kurtaramamıştır. Çinliler, Türklerden korkmakla, çekinmekle beraber garnizon teşkil etmeleri için onları M. S. I'inci yüz yıldan itibaren kabile kabile içeri sokmuşlardır. Fakat çok geçmeden bu yabancı sayılan kavimler kendilerini Çinlilerden üstün bularak kendi siyasetlerini gütmeye başlamışlardır. Bu durum ancak M. S. IV'üncü yüz yıla kadar devam eder. Bundan sonra, Kao-che'ler, Ting-ling'ler Yüeh-chih'ler, Te-le'ler, Yüeh-pan'lar, T'u-chüeh'ler ve Uygur'lar gibi başka Türk kavimleri gelir. Bütün bu kavimlerin kültürü birbirine, çok yakın olarak tesbit edilmiştir¹.

Hattâ, en eski Çin kültürünün başladığı devre bakacak olursak, eski Türk kavimleri için söylenen bir çok şeyleri burada bulacağız. Eski bir Batı-kültürünün (ekseri Türk kültürü) bir Doğu-kültürü (Proto-Çin) ile karşılaşmasından Çin medeniyeti meydana gelmiştir. Bu şekilde ancak M. Ö. 1000 yıllarından sonra bir Çin kültürünün varlığından, bundan önce ise mahallî kültürlerden bahsedebiliriz.

Eski Batı-kültüründe, eski Türklerin tesiri çok olduğu, hattâ bu kültürün Kuzey-batı, yani menşei avcı ve sonra çoban kültürü olan cephesinin saf bir Türk kültürü olduğuna ve Çin medeniyetinde bir hissesi bulunduğu şüphe yoktur². Çinliler devlet teşkilâtını onlardan öğrendiler ki, bu şüphesiz yüksek bir kültürün esasıdır. Türklerin bilhassa devlet teşkilâtında büyük kabiliyet gösterdikleri ve hüküm sürdükleri yerlerde kültü-

¹ Bak. W. Eberhard: Çin'in şimal komşuları. Ankara. 1942. s. 95-95 (bh. Hsiung-nu kavimleri).

² Çin'in prehistorik kültürleri için bak. W. Eberhard- Çin tarihi Ankara 1947. s. 17. ve a History of china, Londra 1950. s. 8. 12. 14.

rün ilerlemesine yardım ettikleri Çin tarihlerinde pek çok defalar gösterilmiştir.

Çin'in orta zamanlarında Türk kam taşıyan bir çok sülâleler vardır. Hükümdarları daima halkı bir araya toplayarak büyük işler başarmasını bilmişlerdir. Çin tarihçileri, Parlak bir sülâle olan T'ang hanedanında Türk kam olduğunu, yani bu hanedanın kurucusu olan Li Shih-min'in nine ve anne tarafından Türk olduğunu ileri sürerler³. Demek ki, Türkler siyasal nüfuzları kadar kan bakımından da Çinin bünyesine girmiş tesirlerini göstermişlerdir.

Bu tesirler en fazla Çinin ilk parçalanma devrini teşkil eden M. S. 111-IV'üncü yüz yıllarda kendini göstermektedir. Bu devir, Çin'in yabancıların bilhassa kültürel ve siyasal nüfuz bakımından Türk sülâlelerinin hakim olduğu devirdir ki, Çin tarihinde en önemli ve en enteresan bir çağdır. Biz şimdi burada, tarihi olaylara kısaca temas edip asıl konumuzu teşkil eden "Edebî" cephesi üzerinde duracağız.

Çin'in parçalanma devri. Kuzey ve Güney devletleri (M. S. 220-580)⁴:

Kudretli Han sülâlesi M. S. 220 de sona erdi. İmparatorluk üç büyük kısma ayrıldı. Kuzey-doğuda, Ts'ao Ts'ao'nın ve oğlu Ts'ao P'i'nin idaresi altında Wei; Güney-doğu (Çin'den bu günkü Nanking civarında Sun Ch'ü-an'ın hâkimiyeti altında Wu; Batı-Çin'de, bu günkü Sih-ch'uan'da da Liu Pei tarafından Shu Han devletleri kuruldu. Ts'ao ailesinin ömrü çok uzun sürmedi. 265 de Sih-ma Yen (babası Wei devletinin Başbakanı) Ts'ao Ts'o ailesinin hâkimiyetine son verdi ve Batı-Chin (265-317) devletini kurdu, Wu-ti ünvanını aldı. Bunun ölümünden sonra Hsiung-nu'ların kuvvet ve tazyiklerine karşı gelemiyen devlet çökmeğe başladı ve 317 de sona erdi.

Bundan sonra Yan-tzu vadilerinde Çin prensleri tarafından idare edilen dominyonlar Güney boyunca genişlemeğe başladı. Bazen fırsat zuhur ettikçe sınırları kuzeye kadar dayandı. Kuzeyde ise (Shansi Shensi, Ho-pe'i'de) Türkler, Tunguz'lar ve Tibetliler hüküm sürüyordu.

Güneyde, Sih-ma Yen ailesinden bir gurup kendini topladı, hükümet merkezi Ghien-kan veya Ghien-yeh (şimdiki Nanking) olmak üzere Doğu-Chin (317-419), devletini kurdu.

420 de Doğu-Chin devletinin sona ermesi üzerine Çin Kuzey ve Güney hanedanlarına ayrıldı. Bu sülâleler 580 de Sui hanedanının kuruluşuna kadar devam etmiştir.

³ Bak. Chiu T'ang Shu: I B. 3064 c.
T'ung-chih: s. 2521 c.

C. P. Fitzgerald. Son of heaven. S. 11, 13, 174.

⁴ Çin'in parçalanma devri, M. S. 307 tarihinde başlar. Çinliler bu tarihi 420 tarihine koyarlar ki, bu ilmî bakımdan doğru değildir. (Bak. Eberhard: Çin tarihi. Ankara 1947. s. 123).

Güney hanedanları :

Güneyde meydana gelen hanedanlar şunlardır:

Liu-sung (420-478); Güney Ch'i (479-501); Liang (502-556) ve Ch'en (557-588) devletleridir.

Liu-sung, hükümdar olunca Wu-ti ünvanını aldı. Fakat saltanatı çok uzun sürmedi, 423 de öldü. Liu-sung'dan sonra gelen 7 halefi çok az yaşadılar. Kardeş kavgaları, entrikalar devleti zayıflattı. Bir general olan Hsiao Tao-ch'eng, imparatoru hallederek Güney-Ch'i devletini kurdu (379'da). Bu sülâle daha az devam etti. 6 hükümdardan sonra aynı aileden bir general başa geçti ve Liang devletini kurdu (502'de). İlk hükümdar olan Hsiao-yen yine Wu-ti ünvanını aldı. Oldukça uzun yaşadı. İyi işler gördü. Bilhassa edebiyata fazla önem verdi. Hayatının sonuna doğru Budist oldu. Hükümdar ölünce Liang devletini bir prens idare etmek istedi, fakat derhal katledildi. Nihayet bu devlet 589'a kadar Hou-Liang (Sonraki-Liang) olarak devam etti. Bu bir T'o-pa devletidir.

Hou-Liang İmparatoru kendi memurlarından olan Ch'en Pa-hsien tarafından halledildi. Böylece Ch'en devleti kurulmuş oldu (557'de). Merkez hükümet Nanking idi. 580'de iktidarı ele alan Yang Chien tarafından sona erdirildi (588'de). Ve nihayet Sui hanedanı kuruluşu tamamlandı ve Çin 350 yıllık bir parçalanmadan sonra tekrar birleşmiş oldu.

Kuzey hanedanları :

Kuzeyde olaylar daha karışıktır. Bu hanedanların hepsi istilâ edenler tarafından kurulmuştur. Bunlar Hsiung-nu ahfadından geliyorlardı. Evvelce kuvvetleri Han devleti tarafından kırılmıştı. Fakat zamanla yine kendi liderleri tarafından kurulan muhtelif varlıklar halinde kuzeyde hâkimiyetlerini devam ettirmişlerdir. Pek çoğu da Çinlilerin hizmetinde memuriyetler almışlardır; sonraları Çin devletinin zayıflamasından faydalanarak hâkimiyet boyunduruğunu attılar. Hâkim gurubun Çin İmparator ailesinden bir kızla evlenmesi suretiyle de arada kan bakımından bir bağ tesis edilmiş oldu.

Hsiung-nu'ların Liu ailesi Han sülâlesinin hizmetinde idi. Bunun için kurduğu sülâleye Pei Han (Kuzey-Han) devleti denildi. Liu Yüan 304 tarihinde kendisinde kuvvet bularak imparator ünvanını almak cesaretinde bulundu.

Liu Yüan, Hsiung-nu ailesindedir, Hsiung-nu ülkesi, Çin'in kuzeyinde iken, o Çin topraklarına ve Çinlilere hâkim olmuştu. Bu şekilde Hsiung-nu'lar bir kere daha ortaya çıkmış oluyordu. İleride göreceğimiz veçhile, kendilerinde Hsiung-nu kanı taşıyan T'o-pa'lar hâkimiyete geçiyorlar. Böylece Hsiung-nu'lar 589'da kadar devam ediyor. Hattâ Sui ve T'ang-hanedanları da kısmen T'o-palar'dandır.

Liu Yüan, Hsiung-nu'ları bir çökmeden kurtararak onlara hürriyet ve hâkimiyetlerini iade etmiştir. Oğlu Liu Tsung, Batı-Chin devletini za-

yıflattı. Pei Han devletini Chao'ya çevirdi. Sonraları Liu Ts'ung'a kendi ailesinden biri halef olduysa da, bir general tarafından katledildi. Bu general Hou-Chao (Sonraki Chao) devletini kurdu. Merkez hükümet Ch'-ang-an oldu. Bu sonradan kuzey doğuda Tangut olması muhtemel olan bir Tibet kabilesine geçti ve Ch'in adını aldı. Zamanla Ch'ien Ch'in (ilk Ch'in) ve Hou Ch'in (sonraki Ch'in) adını aldı.

IV. yüz yılın ikinci yarısında İlk-Ch'in'lerin kudretli imparatoru olan Fu Chien sınırların Sih-ch'un'a kadar genişletti. Bu yıllarda her sahada kültürel gelişmeler de görülmektedir. Âlimler için devlet imtihanları açıldı.

369 yılında Çinliler, Mu-jung'lara karşı harp açtılar. Bunlar Fu Chien'den yardım istediler. Aralarında bir ittifak akdettiler. Bir zaman sonra Mu-jung'lar arasında karışıklık çıktı. Mu-jung Ch'ui, Fu Chien'e iltica etti. Mu-jung Chu'i'ye çok iyi muamele ediliyor.

383'de Güneyde Doğu - Chin'lere (Çinliler) karşı harp açılıyor, o Ordu bir milyondan fazla idi. Bir kısım kıt'aların başında Mu-jung Ch'ui bulunuyordu. Diğer kıt'alar ise Yao Ch'ang'ın (Tibetli bir aileden) idaresine verilmişti. Bu harpte Çinlilere karşı mağlup oluyorlar. Fu Chien kaçıyor. Mu-jung ise Çin'e, Ch'ang-an'a dönüyor ve kendisini Yen kiralı ilân ediyor.

385 yılında Mu-jung ailesinden iki gurup isyan ediyor. Bunlar memleketlerine dönmek istiyorlardı. Yao Ch'ang'da bu tarafa geçiyor. Fu Chien memleketini müdafaa edemiyor, kaçıyor. Daha sonraları Yao Ch'ang tarafından öldürülüyor. Ve Yao Ch'ang Hou Ch'in devletinin hükümdarı oluyor.

Kuzey-batıda Fu Chien'in gönderdiği generallerden Tibetli Lü Kuang başarılı bir harpten dönüyordu. Kansu'da olan olayları işitti. Bundan faydalanarak Hou-Liang devletini kurdu. Fakat çok geçmeden Lü Kuang'ın iki tabii, Ch'inlerin çekmekte olduğu sefaletten faydalanarak bazı arazileri elde ettiler ve Kuzey-Liang ve Güney-Liang diye küçük devletçikler kurdular. Bu şekilde onlar da isyan etmiş oluyordu.

Kuzey-batıda bu olaylar olurken, kuzey-doğuda diğer bir halk kendi kendilerini tesise çalışıyordu. Hien-pi'ler (Moğol olması muhtemel) kuzey-Çin'e, Mançurya'ya Moğolistan'a kadar yayılmışlardı. Hsien-pi'lerden bir gurup olan Mu-jung'lar bir prensin idaresi altında kuzey-doğuda yerleşmişlerdi. Merkezi hükümetleri, şimdiki Ho-pei'de olmak üzere Yen devletini kurdular.

V, yüz yılın yarısında merkez hükümet Ordos mıntıkasında olan (Kuzey Shansi'de) Hsiung-nu'ların tesis ettiği bir de Hsia (407-431) devletini görüyoruz.

Kuzeyin en kudretli devleti T'o-pa'lardır (385-550). Bunlara Yüan Wei veyahut Kuzey-Wei'ler derlerdi. Orhon kitabelerinde bunlara Tabkaç

⁵ Bak. Orhun yazıtları H. N. Orhun. İstanbul 1936. c. 5 s. 24 ve Divanü-lûgat-it-Türk. tercümesi, c. I. s. 433.

T'o-pa'ların, bilhassa etnik menşeleri hakkında en yeni etüd Dr. W. Eberhard tarafından hazırlanmıştır, (W. Eberhard : Das Toba-Reich, Nord Chinas. 1949. Leiden).

diye bahsedilir⁵. Menşeleri hakkında pek çok nazariyeler ileri sürülmüştür. Hsien-pi'lerden bir gurup veya Moğol (proto-moğol) veyahut Türk oldukları söylenir. Fakat son incelemeler T'o-pa'ların Hsiung-nu neslinden geldiklerini ve içlerinde Moğol kanı karışmış Türk olduklarını ortaya koyar⁶.

IV.-V. yüz yıllarda bunların büyük bir kuvvet kazanarak ve kuvvetli bir lider etrafında toplanarak Yen ve Liang devletlerine son verdikleri ve kuzeye doğru ilerledikleri görülüyor. Kaşgar'ı, Turfan'ı vergi vermeğe mecbur ettiler. Hükümet merkezleri evvelâ P'ing-ch'eng, (Şimdiki Ta-t'ung. Shansi'de) ve V. yüz yılın sonunda da Lo-yang'da (Honan'da) idi.

T'o-p'lar, kuzeyden gelecek yeni istilâlara karşı Çin için bir savunma hattı olmuştı. En büyük düşmanları Juan-juan'lardı. İlerlemelerine güçlük veriyorlardı. Bunların T'u-chüeh'ler (Tukyu'lar) tarafında ortadan kaldırılması T'opa'ların çok işine yaradı. Ve ilerlemekte devam ettiler.

VI. yüz yılın ortalarında T'o-pa'ların kuvvetleri azalmıştı. 534'de Doğu ve Batı Wei'lere ayrıldılar. Batı Wei'ler Gh'ang-an'da kurulmuştu. Doğu Wei'lerden bir generalin oğlu Kuzey-Ch'i devletini kurdu (550-577). 557 yılında Batı Wei'lerden meydana gelen sonraki Chou devleti kuzey Ch'i'yi kendisine ilhak etti. Bu şekilde Çin iki kısma ayrılmış oluyordu. Güneyde Çinlilerin kurduğu Ch'en, kuzeyde ise yabancıların idare ettiği Sonraki Chou devleti vardı. Bu ikisi de tamamiyle kuvvetli değillerdi. Sonraki Chou devletinden bir memur olan Yang Chien, Ch'en devletinin ortadan kaldırılarak, Sui hanedanını kurdu bütün Çin'e hâkim oldu.

T'o-pa'ların daimî olarak Çinde kalmamalarının sebebi, tamamiyle siyasi bir meseledir. O zamanlar Çin'de büyük aile gurupları yerleşiyor ve gittikçe ara zilerini genişletiyorlardı. Kendi aralarında evleniyor, yabancılarla temas etmiyorlardı. Buna mukabil T'o-pa kabileleri de küçülüyordu. Zaman geçtikçe küçük T'o-pa aileleri bu büyük Çin guruplarına karşı kendilerini müdafaa edemediler. Bunun neticesi siyasî bakımdan olduğu kadar kültür cephesinden de kendilerini Çin nüfuzuna bıraktılar ve Çinleşmekten kurtaramadılar. Kendi dillerini red ve Çin dilini kabul ettiler. Bir Çinli gibi giyiniyor ve Çinlilerden kız almağa birbirlerini teşvik ediyorlardı. Bunun içindir ki, T'o-pa diline ait bir eser kalmamıştır. Resmî dil Çince idi. Onlara ait bulacağımız yazılar şüphesiz Çince kaynaklar olacaktır. Eğer T'o-pa'lar ilk devirlerdeki askerî kuvvetleri kadar, kültür bakımından da Çin'e hâkim olmağa çalışsalar, şüphesiz bu kültürün verimleri de Çin kültüründe esaslı olarak yerleşmiş olurdu. Fakat onlar kendi istekleri üzerine Çin medeniyetini benimsediler ve kendi nüfuz ve tesirlerinin gelişmesine önem vermediler. Hattâ bunun aksini yapmak isteyenlere karşı şiddetle muamele ettiler. Bu yüzden Kuzey edebiyatında edebî mahsul olarak birkaç şiir kalmıştır. Tabii bunlar Çince yazılmıştır. Edebiyatın

⁵ Bak. W. Eberhard: "T'o-pa'lar etnik bakımdan hangi zümreye girerler", DTCF. Dergisi 1934. Sayı 2. S. 19-32.

W. Eberhard. Çin tarihi: s. 160.

bütün diğer neveleri çinleşme yüzünden gelişmemiştir. Çünkü o zaman Çin üslubu da kabul edilmişti. Mektup, risale, tenkit gibi neveler de vardır, fakat hepsi Çince yazılmıştır ve tipik değildir.

Edebî Kültür: Çin'in parçalanma devri edebiyatı:

Yukarıda bahsedildiği gibi bu devir yabancılar, bilhassa Türkler tarafından idare edilen bir devirdir. Bu kavimler zaman zaman Çin'in Kuzeyini kendi siyasî ve kültürel hâkimiyetleri altına almışlar ve beraberlerinde getirdikleri kültürü eski Çin kültürü ile karıştırarak yeni bir kültür yaratmışlar, böylece Çin medeniyetine derin tesirler yapmışlardır. Fakat siyasî meseleler dolayısıyla daima karışıklık içinde olan bu devir edebiyata da tesir etmiş Kuzey ve Güney Nazmı diye iki şekil içinde gelişmesine yol açmıştır.

a) Kuzey edebiyatı :

Güneyde gelişen gerek yüksek zümre gerekse halk edebiyatı yanında kuzeyde de kuzey-nazmı adı verilen bir edebiyat nevi vücade geldi. Bu edebiyat, Güney-edebiyatından bariz surette ayrılır. Buradaki şiirler hislerin sadeliği, tabiiliği aşktaki kuvvetleri ve kahramanca duygularıyla kendini gösterir.

Bu şiirler evvelâ meçhul kalmıştı. Hu Shih'nin çalışmalarıyla meydana gelen "Pai-hua wen-hsüeh-shih" adlı konuşma dilinde yazılmış edebiyat tarihi sayesinde öğrenilmiştir. Bunlar ekseriyetle Yüeh-fu'larda ve Liang devrinin flütle söylenen şarkılarında bulunur⁷. Hsien-pi dilinden tercüme edilenler de vardır.

Yüeh-fu'larda bu şiirlerin şarkı halinde ve hepsinin 66 şarkıdan ibaret olduğu, fakat çoğunun kaybolmuş bulunduğu kayıtlıdır⁸. Ben de Yüeh-fu'larda ancak 24 şarkı tesbit edebildim. Bunlardan başka bu şiirlere nazire olarak ve Çin şairleri tarafından yazılan 9 şiirden başka 2 Ts'ih-lo ve 1 tane de "Tuz şarkısı" bulduk. Aynı zamanda kuzeyin halk edebiyatından en önemli bir parça da "Mu-lan ts'ih'dır. (kahraman Mu-lan'ın şarkısı)⁹.

Elimizde bulunan kaynaklardan elde ettiğimiz bu 66 şarkıya "Heng-ch'ui şarkıları" (çapraz-üflenlen-şarkılar) deniliyor. Bu şarkılar Han devrinden itibaren Ku-ch'ui adını almıştır. Ordu müziğidir, at üzerinde yapılır.

Bu nevi şarkılar iki gruba ayrılmıştır¹⁰.

I. Flüt ve kaval ile çalınan Ku-ch'ui'ler:

⁷ Bak. Yüeh-fu shi-shi: k. 21, s. 211-212, ab; k. 25, s. 231-236.3 b; k. 79, s. 541. a b; K. 86. s. 589 a b.

⁸⁻⁹ Bak. Yüeh-fu shi-chi: K. 21. s. 211 b.

¹⁰⁻¹¹ Bak. Yüeh-fu shi-chi: K. 21. s. 211 b.

"Chin anallarının "Müzik" bahsinde, bu "boynuzun Hun boynuzu ve boynuz şeklinde bir nevi müzik aleti olduğu kaydedilmiştir. Mo-ho-tou-lo: flütle çalınan bir şarkının adıdır. Çince değildir (Ts'ih Yüan. c. I. S. 139).

Sarayda yapılan seramonilerde, yolda (imparator bir yere giderken) yapılır. Han Wu-ti zamanında bu müzik 7 eyalet valilerine kullanmak için müsaade edilmişti.

II. Boynuz gurubundan olan Heng-ch'uiler:

Han devrinde Chang Ch'ien Batı seyahatından döndüğü zaman (M. Ö. 126) bu şarkılardan bir kısmını Hsi-liang'dan (Kansu'da) getirmişti. Bunlardan yalnız Mo-ho-tou-lo adındaki şarkı kalmıştır ¹¹ O zaman Han devri şairlerinden Li Yen-nien bu şarkıların esasını değiştirerek yeni seslerle 28 varyasyon yaptığı söyleniyor. İmparator bunun askerî müzik olarak kullanılmasını emretmiştir. Daha sonraları da bir şeref senbolü olarak sınır generallerine bu müziği kullanmak müsaadesi verilmiştir. Daha sonraları, bunlardan "Büyük-boynuz şarkıları" yapılmıştır ¹².

Liang devri (502-556) davul ve boynuz Heng-ch'ui'leri esash olarak iki guruba ayrılmıştır ¹³.

I. Chi-yü (tercüme edilemiyor) gurubu: 36 şarkıdır.

II. Ko-ku (tercüme edilemiyor) gurubu: 30 şarkıdır.

Bu şekilde hepsi 66 şarkı oluyor. Her iki kelime de yabancı kelimelerdir.

Sui hanedanı (580-618) zamanında da bu Heng-ch'ui şarkılarının kullanıldığı görülüyor. Dört guruba ayrılırlar ¹⁴

I. Wang-ku (Wang Tercüme edilemiyor, Çince değildir. Ku-davul) gurubu:

Müzik aletlerinden Wang-Ku, madenî gong, büyük davul, küçük davul, uzun boynuz ve büyük boynuz vardır. Wang-Ku ve madenî gong için 1 şarkı, büyük davul için 15 şarkı, küçük davul için 9, büyük boynuz için 7 şarkı vardır. Bu şarkıların kelimelerinin bazıları Hsienpi dilinden alınmıştır.

II. Nao-ku (küçük zil ve davul) gurubu:

Müzik aletlerinden davul, flüt ve kaval vardır. Hepsi 12 şarkıdan ibarettir. Bu küçük ziller orduda davulların seslerini durdurmak için kullanılmıştır.

III. Ta Heng-ch'ui (büyük Heng-ch'ui) gurubu:

Müzik aletlerinden, boynuz, davul, flüt, kaval, ney (Chia = Hu-Chia), Pi-li, t'ao p'ipi-li vardır. Hepsi 29 şarkıdır.

IV. Hsiao Heng-ch'ui (küçük Heng-ch'ui) gurubu:

Boynuz kaval, flüt, ney, pi-li, t'ao-p'i-pi-li gibi müzik letleri vardır. Hepsi 12 şarkıdır.

T'ang devrinde (618-960) bu şarkılar talimde ve merkez hükümetde imparator için yapılan seramonilerde kullanılmıştır. Beş guruba ayrılırlar ¹⁵.

¹² Bak. Yüeh-fu shih-chi: ,K. 21. s. 211 ,a.

¹³ Bak. Yüeh-fu shih-chi: K. 21. s. 211 b.

¹⁴ Bak. Yüeh-fu shih-chi: K. 211.. s. 211 b.

¹⁵ Bak. Yüeh-fu shih-chi: K. 21. s. 211 b-212 a.

I. Ku-ch'ui (davul ve flüt) gurubu:

Müzik aletleri Sui hanedanı zamanındaki wang-ku gurubu gibidir. Yalnız büyük boynuz yoktur. Bir şarkının on varyasyonu vardır. İçlerinde süvarilerin kullandıkları şarkılar da vardır. Madeni gong için şarkı yoktur. Büyük davul için 15, küçük davul için 9 şarkı vardır.

II. Yü-pao (tercüme edilemiyor, yabancı bir kelimedir) gurubu: •

Müzik letleri, Sui devrindeki zil ve davul gurubu gibidir. Hepsî 18 şarkıdır.

III. Nao-ch'ui (orduda kullanılan küçük el zili) gurubu:

Sui devrindeki zil ve davul gurubuna benzer. Hepsî 7 şarkıdır.

IV. Ta Heng-ch'ui (Büyük Heng-ch'ui) gurubu:

Müzik letleri Sui devrinde olduğu gibidir. 24 şarkı mevcuttur.

V. Hsiao Heng-Ch'ui (Küçük Heng-ch'ui) gurubu: müzik aletleri Sui hanedanındaki gibidir. Hirbir şarkı mevcut değildir.

Bu muhtelif gruplarda gördüğümüz müzik aletlerinin bir kısmı Hu (barbar) müzik aletleridir. Çinliler bunları daha çok eski zamanlarda Türklerden almışlar ve benimsemişlerdir. Muhtelif kaynaklar bu müzik letlerinden bahseder ¹⁶.

Pi-li: Bir Hun müzik aletidir. Bambudan bir boru veyahut sazdan bir değnektir. Dokuz deliği vardır. Hu-chia'ya benzer. Askerî müzik için kullanılır. Teessür anlarında çalınır.

Hu-chia: Bir Hun müzik aletidir. Yukarısı dar, aşağıya doğru geniş ve kısadır. Melankolik havaları çalar. Kore'de bu gün bile bunu askerî müzik için kullanırlar. Aynı zamanda Kansu ve Shansi'de hâlâ mevcuttur. Çinliler de askerî bölgelerde kullanırlar.

P'i-p'a: Telli, yabancı bir müzik âletidir. Kuzey-barbarlardan gelmedir. At üzerindeki müzik için kullanılır.

Chin hanedanından (420) sonra Çin resmî müziği tamamiyle yok olmuştur. Hattâ T'o-pa'lar bile yavaş yavaş yine ecdadının müziğine doğru bir dönüş yaparak Hun ve Orta-Asya müziğini kullanmağa başlamışlardır. Bu müzik atla giderken yapılıyordu. Askerî bir müziktir. Müzik aletleri Hu-chia, pi-li, kaval ve flüttür. Bu müzik aletleri grubuna "Boynuz müziği" denir. Çünkü, pi-li vesaire aletler sığır boynuzundan yapılmıştır. Buna ilâveten Türkistandan çift boynuz müziği gelmiştir. Bir rivayete göre, "boynuz müziğinin çok eski olduğu, hatta Huang-ti'nin (mitik imparatorlardan biri, M. Ö. 2698) Gh'ih-yu'ya karşı yaptığı bir harpte meydana gelmiştir" ¹⁷.

Bu müzik gruplarından başka Çin'e Kuça müziği de gelmiştir. Lü

¹⁶ Müzik aletleri için bak. Ts'ih-Yüan: c. II. s. 23 3, c. II. s. 33 2, c. II, s. 135, 3.

¹⁷ Bak. Yüeh-fu shih-chi: k. 21. s. 211 a.

Kuang'ın, Kuça'yı zaptettikten sonra başlar (M. S. IV. yüz yılda) Onbeş nevi müzik aletleri vardır. Bunların başında P'i-p'a, K'ung-hou (2 telli bir alet), org, flüt, kaval, davul, pi-li gibi aletlerdir. Hepsi bir orkestra teşkil eder. 20 müzisyen vardır¹⁸. Kuça müziği Lü Kuang'ın ailesi yok oluncaya kadar devam etmiştir. T'o-pa'lar devrinde tekrar canlanmıştır¹⁹.

T'o-pa vakayinameleri, Hsi-liang (Kansu'da) müziğinin İmparator Tai Wu-ti (420) tarafından Sarı Nehrin batısını aldıktan sonra başladığını" kaydeder. Bu müzik, "T'o-pa ve Chou'lar (M. S. 557-579) zamanında devam etmiş ve Sui devrinde ise çok önem kazanmıştır. Müzik aletlerinden P'i-p'a, k'ung-hou, davul, kaval ve flüt vardır"²⁰.

Kaşgar (Su-le) müziği de yine sonraki Chou'lar zamanında başlar. Müzik aletlerinden K'ung-hou, p'i-p'a, flüt, kaval, davul, ve pi-li gibi aletler vardır. 12 müzisyen bir orkestra teşkil ederler.

Soğdıyan (K'an-k'ou, k'ang-chü) müziği ise sonraki Chou²¹ imparatorlarından Wen-ti zamanında başlar. İmparatorun kuzey-barbarlarından bir kızla evlenmesi dolayısıyla aralarında bir münasebet tesis olunmuştu. Bunların dört nevi müzik aletleri vardır. Orkestra 7 müzisyenden ibarettir²²

Bu şarkı veyahut şiirlerin ekserisinin orduda, yani askerî müzik olarak kullanılması, Türklerin karakteristik vasıflarını gösteriyor demektir. Bu şiirlerin tahlilinde, Çinlilere yabancı, fakat bize yakın olan bir ruh âleminin akislerini göreceğiz.

b— Güney edebiyatı :

San'at bakımından kuzey edebiyatına nazaran daha zengin ve üstündür. Fakat ruh cephesinden kuru ve sun'idirler. Yalnız muvaziliğe, tenasübe ve aynı tonların mevcudiyetine önem veririyor, her kelime üzerinde uzun uzun düşünülüyor ve en nadir olanı seçiliyordu. Böylece tabîlikten uzaklaşıyorlardı. Yabancı dile tercüme edildiklerinde dil inceliğini kaybettiğinden can sıkıcı bir tesir bırakıyordu.

Liu Sung devri (M. S. 420-471) en parlak bir devirdir, Ho Sun, Fan Yün, Hsien Yün-lin, Yen Yen-chih, Pao Chao en meşhur şairlerdir.

Liang Wu-ti (502-556) devrinde şiirde yeni bir ceryan başlar. Bu devirde imparatorlar da şiir yazıyorlardı. Yüeh-fu'ları çok seviyorlar ekserî 5'ler şiirini tercih ediyorlardı²³. Daha fazla kısa şiirler yazılıyordu. Bunlar 26 kelimededen ve 4 satırdan müteşekkildir.

18 TPYL. No. 83. k. 567. s. 7 a b

19 TPYL. No. 83. k. 567. s. 9 a.

20 TPYL. No. 83. k. 569. s. 2 a.

21 TPYL. No. 83. k. 567. s. 7 b.

22 TPYL. No. 83. K. 567. S 7 b.

23 Yüeh-fu'lar: M. Ö. II. yüz yılın sonunda saray müziği ile uğraşanlara verilen addır. Halk şarkıları toplanır muganniler tarafından okunurdu. Buna orkestra müziği de refakat ederdi. Ve iki kişi tarafından sıra ile söylenen şarkılardı. Arasında dans şarkıları

Bu yüksek zümre edebiyatı yanında bir de aynı şekilde halk şiiri geliyordu. Bu halk şiirlerinin çoğu yukarıda bahsi geçen Yüeh-fu'larda bulunur, bunlar şimdiki Kiangsu (eski Wu devleti) eyaleti şarkılarıdır. Bunlar arasında Tzu-yeh (çocuk-gece) şarkıları çok güseldir. Bu şarkıların tipik tarafı hepsinin aşktan bahsetmesi, hissî olması ve kadınlar tarafından okunmasıdır. Evvelâ okunur ve sonra müzik refakat eder.

Bu devirde şiirden başka edebiyatın diğer neveleri, tarih, tercüme, resmî usul, tenkid, istida, emirnameler çok fazla gelişmiştir.

T'ang devri edebiyatı : (M. S. 618-906)

Çin'de devlet, bu devirde tekrar birleştiği zaman yeni bir nazım şekli meydana geldi, ilk büyük hükümdar Li Shih-min (618 — 627) edebiyat meraklısı idi, bulunabilen her nevi edebiyat eserlerini toplattı. Büyük bir devlet kütüphanesi açtı. Her resmî kabul ve ziyafetlerde şiir okunurdu. İmparatorun kendisi de şiir yazardı. Bundan dolayı sarayda bulunan her memurun şiir yazabilmesi şarttı. Eyi şiir yazan herkes devlet işlerinde yüksek mevkilere sahip oluyordu. Böylece, sarayın yardımıyla nazım yükseliyordu.

Bu devirde "Hu" lara ait şiirler de çok rağbette idi. Çin'in değerli şairleri "Hu" kızlarına şiirler yazmışlar ve "Hu" şiirlerine nazireler yapmışlardır. Bu şiirleri ilerideki bahiste göreceğiz.

Lü şiiri :

Daha önce başlayan bu şiirin gelişmesi bu devirdedir, istenilen uzunlukta yazılır, şiirin kuruluşu için kelimenin ton yüksekliği esas tutulurdu, Şiirler ekseriya 4'er satırdan 2 kıt'a olmak üzere 8 satırdan müteşekkildir. Bu şekilde şiir yazmak çok güçtür. Pek az şair bu şekilde şiir yazabilmiştir.

Ts'ih şiiri:

Müziğe göre isim alır, konusu ile ilgisi yoktur. Satırlar istenilen uzunlukta yazılır, mısraların dizilişi de şiirin nâmesine tabidir.

Ts'ih şiiri için 100'den fazla nâme vardır. En çok bu devirde yazılmıştır. Fakat olgunlaşma devri Beş-sülâle devrindedir (M. S. 906-960). Chan Ch'un-tse tarafından telif edilen Huan-chien-chi (çiçekler arasında

da vardır. Bunlar tamamen ahenk üzerine kurulmuştur, konusu ile ilgisi yoktur. Bunun sonradan serbest nazım şekline tesiri olmuştur.

5'ler şiiri: Her satır 5 kelimedenden müteşekkildir, İlk önce Han sülâlesi zamanında (M. Ö. 206-M. S. 220) gelişmiştir. İlk 5'ler şiiri külliyyatı "19 şiir gurubu" dır. Çinlilere göre ilk 5'ler şiiri yazan Mei Sheng (M. Ö. 140 da) yazmıştır. 5'ler şiiri ilk defa halk arasında gelişmiştir.

İleride göreğimiz veçhile, gerek Güney-şiirlerinde gerekse Kuzey-nazımında 5'ler şiiri yanında 7'ler şiiri de yer almaktadır. Bu şiirlerde her satırda 7 işaret bulunur. Ch'uts'ih mersiyelerinden geliştiği zannolunmaktadır. 7'ler şiirini ilk defa yine Han sülâlesi zamanında Chang Heng (M. S. 78-139) yazmıştır. Bu tarzın ilk defa halk şarkılarında kullanıldığı zannedilmektedir.

külliyatı) en güzel ve en meşhurlarıdır. En meşhur Ts'ih şairi de Wen T'ing-chün'dür.

T'ang devrinin en değerli şairleri, Li T'ai-po, Wang Wei, Tu Fu ve Po Chü-i'dir.

Li T'ai-po ve Tu Fu ve Po Ghü-i Türklere dair şiirler yazarak onlara karşı duydukları sempatiyi, hayranlığı ve bazen nefreti gayet açık ve güzel bir üslup içinde anlatmışlardır.

T'ang devrinden sonraki çağlar edebiyat bakımından bizi ilgilendirmediği için bahsetmeyeceğiz.

II'NCİ BÖLÜM

Şiirler ve şiirlerin tahlili

Liang devri (M. S. 502-557) davul ve boynuz Keng-ch'ui şarkıları²⁴.
Chi-yü grubu:

Harp devirlerine ait şiirler:

(K. 25, s. 231 b)

Delikanlı kuvvetli olmak istiyor,
Arkadaşlarla münasebet tesis etmenin pek lüzumu yok.
Çaylaklar göğe doğru uçuşuyorlar,
Bir serçe sürüsü çift, çift dalgalara doğru gidiyor.

Atlar geniş mer'ada serbest bırakılmış,
Otlar güzel, atlar da semiz.
Kalkanlar ve demirden zırhlar,
Mızrakların ucu sülün kuyruklarıyla süslü²⁵.

Önden gidenler arkadan gidenlere baksalar,
Demirden zırhlarını aynı seviyede görürler.
Önekiler arkadakileri görseler,
Demirden kılınc uçlarını aynı seviyede görürler.

Delikanlı nekadar zavallı bir mahlûk!
Kapıdan çıkıyor, yerde yatan ölümler onu müteessir ediyor.
Cesedler dar vadi içinde çürüyor,
Beyaz kemiklerini toplayacak kimseler yok.

4 kıt'alık şiirdir. Her bir satır beş kelimedenden mürekkep olduğu için 5'ler şiir zümresine dahildir.

Kafiye tarzı itibariyle pek muntazam değildir. Her bir kıt'a kendi

²⁴ Yüeh-fu shih-chi, k. 25. s. 231-256.

²⁵ Sülün birçok devirler için kahramanlık senbolü olarak kullanılmıştır. Mızrak veyahut kılıçların ucuna sülün kuyruğu takıldığı zaman kahraman bir orduyu temsil ettiği anlaşılırdı (bak. W. Eberhard: Lokal kulturen im alten China. Leiden 1942. s. 93.)

başına kafiyelenmiştir. 1'inci kıt'ada, 2 ve 4'üncü satırlar To ve Po kelimeleriyle kafiyelenmiştir. Eski kafiye şekli de Ko dır. 2'nci kıt'a da, 1 ve 3'ncü satırlar Chung ve Tang kelimeleriyle kafiyelidir eski kafiye şekilleri uymuyor. 3'üncü kıt'ada, 2 ve 4'üncü satırlar Tang ve Feng kelimeleriyle kafiyelidir. Eski kafiye şekli aynı değildir. 4'üncü kıt'ada ise 1 ve 3'üncü satırlar Ch'ung ve Chung kelimeleriyle kafiyelenmiştir. Eski kafiye şekli Tung'dır. Bu duruma göre, 1 ve 3, 2 ve 4'üncü kıt'aların kafiye tarzları aynıdır. Fakat, eski kafiye şekilleri uygun değildir.

Bu şiir harbe hazırlanan bir orduyu tasvir ediyor. Bu ordu, gayet muntazam bir surette hazırlanmıştır. Atları da semiz ve güzel, her bakımdan kuvvetli bir ordu. Genç delikanlı bunların gidişine imrenerek bakıyor, ve içini çekiyor. Fakat bir zaman sonra bu demirden zırhlı askerlerin cesedlerini gördüğü zaman çok fazla müteessir oluyor. Büyük bir zafer için kanlarını dökmüş kahraman askerlerin kemiklerini toplayacak bir kimse bile bulunmuyor. Böyle kuvvetli ve muntazam bir ordunun mağlup olması tabii tasavvur edilemez.

Bu şiirin esası 4 varyesyondur, fakat elimizde ancak bu parça vardır, diğerleri kaybolmuştur ²⁶.

Bu şiirin takriben, M. S. 300'lerde yazılmış olduğu kanaatindeyim. Yani Türklerin, Çin'e hâkim olmadan ve bir hanedan kurmadan önce meydana gelmiştir. Çin'e yerleştikten sonraki devirlerde yazılmış şiirleri daha hissî ve aşkidir.

Tzu P'iao-ma
(Eflatun at)
(K. 23, s. 232 a)

Ateş yaktım, bakımsız tarla yandı,
Vahşi ördekler gökte uçuşuyorlar.
Genç delikanlı dul bir kadınla evleniyor,
Kuvvetli kadın gülerek onu öldürüyor.

Yüksek dağların tepelerinde ağaçlar var,
Rüzgâr esiyor ve yapraklar dökülüyor.
Birisi 1000 Li uzaklara gidiyor,
Acaba yine eski yerine dönebilecek mi?

15 yaşımda orduları takip ettim,
80 yaşımda geri dönebildim.
Yolda köylülerle tesadüf ettim,
Acaba evin içinde kimler var?

²⁶ Bak. Yüeh-fu shih-chi: 231-a.

Uzaktan evlerinizi görüyorum,
 Servi ağaçları mezarlarda sıralanmış,
 Tavşanlar köydeki çukurlarına giriyorlar,
 Sülünler tavandaki direklere doğru uçuyorlar.

Avlunun ortasında buğdaylar yetişmiş,
 Kuyunun yanında birçok güneş çiçekleri çıkmış.
 Buğdayı ezerek yemek yapıyorum,
 Güneş çiçeklerini ezerek çorba yapıyorum.

Yemek ve çorba bir zamanlar da pişmişti,
 Kime verildiğini bilmiyorum.
 Kapıdan çıkıyorum, doğuya bakıyorum,
 Gözlerimden yaşlar akıyor, elbisemi ıslatıyor.

6 kıt'adır 5'ler şiir zümresine dahildir. Aslı 4 bölümden ibarettir.

Kafiye şekli itibariyle, oldukça gayri muntazamdır. Her kıt'a kendi başına kafiyelenmiştir. 1'inci kıta da, 2 ve 4'üncü satırlar Tien ve Jen kelimeleriyle kafiyelidir. Eski kafiye şekli uygun değildir. 2'nci kıt'ada, 2 ve 4'üncü satırlar Ch'u ve Chü kelimeleriyle kafiyelidir. Eski şekil Yü'dür. 3'üncü kıt'ada, 2 ve 4'üncü satırlar Kuei ve Shuei kelimeleriyle kafiyelidir. Eski şekil uymuyor. 4'üncü kıt'a da, 2 ve 4'üncü satırlar Lei ve Fei kelimeleriyle kafiyelenmiştir. Eski kafiye şekli aynı değildir. 5'inci kıt'a da, kafiyeler hiçbir şekilde birbirine uymuyor. 6'ncı kıt'a da ise, 2 ve 4'üncü satırlar Shuei ve 1 kelimeleriyle kafiyelidir. Eski kafiye şekli uygun değildir.

Fazlasiyle hissî ve dokunaklı bir şiiirdir. Daha küçük yaşında ailesini ve evini terkederek askere giden ve ancak 80 yaşında geri dönen bir köylü, dönüşünde harap evine, ailesinden hiç kimsenin kalmadığını teessürle görür. Lisan basit, fakat ifade çok kuvvetli. İçinde bulunan bazı kelimeler, şiirin tamamıyla halkdan olduğunu gösteriyor. Çünkü yüksek zümre edebiyatında bu kelimeler hiçbir zaman yer almamıştır. Sürükleyici bir üslubu vardır. Altı kıt'a, sanki bir asra yakın bir zamanı bir tablo gibi açık olarak canlandırıyor. Tabiat hiçbir zaman ihmal edilmemiştir.

Bu şiirin, en kuvvetli bir devlet olan T'o-pa'lar zamanında harplerin çok olduğu zamanlarda (400'ler de) yazılmış olduğunu kabul ediyorum.

Mu-jung Ch'ui

(K. 25, s. 233 a)

Mu-jung duvara tırmanıp bakıyor,

•Wu askerleri orada yok²⁷.

"Ben kendim onlara karşı koymalıyım",

"İstemeyerek duvarın dışındaki Han askerlerini öldürdüm".

²⁷ Çin'in güneyinde, bu günkü Kiangsu'da wu derebeyliği vardır. Mu-jung buranın Kontu olmuştur. Wu askerleri kendi askerleridir.

Mu-jung çok müteessir oluyor, üzüyor,
Kokular yakarak Buda'yı takdis ediyor.
Duvarın içindeki kırlangıçlar gibi olmak istiyor²⁸,
Duvarın dışına çıkmak için yükseklerle uçmak istiyor.

Mu-jung duvardan çıkıp bakıyor,
Wu askerlerinin hiçbiri orada yok.
"Askerlerimi yardıma çağırıyorum,
Bu işler nekad ar acı ve korkulu!"

3 kıt'adır. 3'ler şiir zümresine dahildir. Aslı 4 bölümdür.

Kafiye tarzı itibariyle muntazamdır. 1' nci kıt'a: 2 ve 4'üncü satırlar An ve Han kelimeleriyle kafiyelenmiştir. Eski kafiye şekli Han'dır. 2'nci kıt'a: Hui ve Wai kelimeleri kafiyelidir. Eski kafiye şekli Wai'dir. 3'üncü kıt'a: An ve Tan kelimeleriyle kafiyelidir. Eski şekil Han'dır. Yani, 1'inci ye 3'üncü kıt'a aynı şekilde kafiyelenmiştir.

Tarihî kıymeti olan bir şiirdir. Çin'in kuzey-doğusunda Yen hanedanını kuran Mu-jun ailesinden (Hsien-pi'ler) gelen Mu-jung Gh'ui'yin kahramanlıklarından bahseder. Kuzey hanedanlarında Ch'ien ve Chin devletinden Fu Chien'in generali olmuştur. 382 de Çinlilere karşı yapılan harpte bir orduyu idare etmiştir. Fu Chien ile iyi bir dostluğu vardır. Mert, kahraman, iyi kalpli bir adamdır.

Chin vakayinamelerinde, "Mu-jung'un, asıl adının Ch'ui ve aile adının Mu-jung olduğu ve T'ai-yüan'nın (Hsiao Wu-ti, M. S. 373-397) 8'inci yılında Yen kiralı ilân edildiği" kayıtlıdır²⁹.

Bu şiir 384-85 yıllarına ait bir harp sahnesini canlandırıyor. Mu-jung mert bir asker olmakla beraber, yabancıların ölümüne kalbi burkuluyor ve teessürünü gizliyemiyor. Bu işlerin (harbin) nekad ar acı olduğunu o da itiraf ediyor.

Bu şiir Mu-jung'a ait kahramanlıklardan bahsettiğine göre, O'nun zamanında veyahut biraz sonraları yazılmış olduğu kanaatindeyim.

Lirik bir şiirdir. Kelimeler oldukça zengin, lisan kuvvetli ve üslûbu işlenmiştir.

İkinci kıt'ada Budist bir ayinde bahsediliyor. Mu-jung'un Budist olduğunu ifade etmiş oluyor.

Ko-ku gurubu:

Söğüt dalını koparıyoru
(K. 25, S. 234 a)

Ata biniyorum, kamçı kullanmıyorum,
Dönüp bir söğüt dalı koparıyorum.

²⁸ Yeh şehrin'n duvarıdır. Güney Honan'dadır. Mu-jung burada Doğu Chin devlet kumandanlarından Liu Lao-chih tarafından 384-385 te muhasara ve mağlup edilmiştir

²⁹ Bak. Yüeh-fu Shih-chi: K. 25. S. 233 a.

Ayaklarımı sarkıtıp oturuyorum, uzun flütümü çalıyorum,
Seyahat edenler teessürden ölüyorlar.

İçimde bir bir acı duyuyorum, neşelenemiyorum,
Atınızın kamçısı olmak istiyorum.
Gelip kolunuza girmek istiyorum,
Ayaklarımı uzatıp, dizinizin dibinde oturma istiyorum.

Mer'adaki atlar serbest bırakılmış,
Atların iplerini bağlamağı unuttum.
Eğeri omuzumda taşıyor, atımı takibediyorum,
Bu atlara nasıl binmeli?

Uzaktardan Meng-ching'deki Sarı Nehri görüyorum³⁰,
Söğütler kederden sallanıyorlar.
Ben esir bir ailenin çocuğuyum,
Han'ların (Çinlilerin) türküsünü anlamıyorum.

Kuvvetli bir delikanlının sür'atli koşan atlara ihtiyacı var,
Hızlı koşan atların kuvvetli bir delikanlıya ihtiyaçları var.
Sarımsık kırların altına giriyorum (ölüyorum),
Ancak bu zaman dişi ve erkek birbirinden ayrılırlar.

4 kıt'adır. 5'ler şiir zümresine dahildir. Nazım şekli itibariyle oldukça muntazamdır. 1'inci kıt'ada, 2 ve 3'üncü satırlar Ghılh ve Ti kelimeleriyle kafiyelidir. Eski kafiye şekli Chıh'dır. 2'nci kıt'ada, 2 ve 4'üncü satırlar Gien Pien kelimeleriyle kafiyelidir. Eski şekil Hsiendir 3'üncü kıt'a da, 2 ve 4'üncü satırlar Chi ve Chi kelimeleriyle kafiyelidir. Eski kafiye şekli Chıh'dır. 4'üncü kıt'ada, 2 ve 4'üncü satırlar So ve Ko kelimeleriyle kafiyelenmiştir. Eski kafiye şekli Ko'dır. 5'inci kıt'ada ise, 2 ve 4'üncü satırlar Erh ve Tz'u kelimeleriyle kafiyelidir. Eski kafiye şekli Chıh'dır. Şu halde, 1, 3, 5'inci kıt'alar aynı şekilde, diğerleri ise kendi başlarına kafiyelidir.

Dil sade ve halk dilinde yazılmıştır. Güzel ve his bakımından çok kuvvetli bir şiirdir. Akıcı ve ahenkli bir uslûbu vardır. Honan'da bulunan esir bir ailenin vatanına karşı olan sevgisini, hasretini anlatıyor. Birinci kıt'ada "seyahat edenlerden" kastedilen mana, Çin'de esir bulunan ailelerdir. Vatanlarından ayrılmak onlara ölüm kadar acı geliyor ve teessüründen ölüyorlar.

Yazılış tarihi itibariyle eski olması gerekiyor. Yani, kuzey hanedanları kurulmadan önce oraya buraya dağılmış Hsiung-nu ailelerini anlatıyor. Veyahut, bu hanedanlar devrinde harplerin çok olduğu zamanlarda vatanlarından ayrılmak zorunda kalan ailelerin acı hatıraları anlatılmak istenmiştir. Netice itibariyle kesin bir tarih veremeyeceğiz.

Yine harp yıllarına ait bir şiir.

³⁰ Méng-ching: Honan'da Sarı Nehrin bir geçididir.

Ko-ku gurubu:

(Başlık yok)
(K. 25. s. 233 a)

Ağabeyim şehrin içinde,
Kardeşim şehrin dışında.
Okun telleri yok,
Okun çerçevesi yok.

Yemek bitti,
Eğer hayatta isen,
Beni kurtarmak için gel,
Beni kurtarmak için gel.

2 kıt'adır. Aslı bir kısımdır. Burada yeni bir vezin tarzı görülüyor. Satırlar 7 (4+3) ve 6'şar (3+3) kelimededen ibarettir. 1'inci kıt'ada, 2 ve 4'üncü satırlar Wai ve Kua (kuai) kelimeleriyle kafiyelidir. Eski kafiye şekli buna uymuyor. 2'nci kıt'ada, gerek modern şekil gerekse eski kafiye şekilleri itibariyle birbirine uygun değildir. Halk edebiyatı örneklerine yakınlığı vardır.

Lisan sade ve basittir. Şekil bakımından derin bir halklılık gösterir. Sert ve hicvi bir üslûpla yazılmıştır. Hissi bir şiiirdir. Ailesinden uzak kalmış, veyahut bir yerde esir bulunan bir genç kendisini kurtarmaları için ağabeylerinden yardım bekliyor.

Yazılış tarihi kat'i olarak tesbit edilemiyor. Fakat harplerin en fazla vuku bulduğu M. S. 400'lerde yazılmış olduğunu zannediyorum.

Chi-yü gurubu:

Lang-yeh-wang
(Lang-yeh kiralı)
(K. 25. s. 231 b-232 a)

5 Ch'ih boyunda bir kılıncı aldım³¹,
Kalasın ortasındaki direğe astım.
Günde üç kere parlatıyorum,
15'inci kadında tecrübe ettim, (öldürdüm)³².

Lang-yeh yine Lang-yeh,
Lang-yeh büyük yol kiralı.
İlkbaharın 2-3'üncü ayında,
Bir gömlek ve bir işli yelek giyiyor.

³¹ Ch'ih: Çin'de bir uzunluk ölçüsüdür. I ch'ih 23. 1 cm. (Bak. T'oung-pao, c. 36. s. 2. "W. Eberhard: Bemerkungen zu statistischenangaben der Han zeit".)

³² Çin'de, çocukları çok olan aileler onları sıra numarasına göre çağırırlar. Bu şiiirde 15'inci kadından maksat o ailenin 15' nci, çocuğu demektir

Doğu dağından Batı nehrini görüyorum,
Sular kayalıklar arasından akıyor³³.
Evin efendisi ölüyor, karısı evlenmek istiyor,
Yetim çocuğu ne kadar zavallı!

Lang-yeh yine Lang yeh,
Lang-yeh büyük yol kiralı.
Geyik uzun otları düşünerek bağrıyor³⁴.
Kederli insanlar köylerine dönüyorlar.

Ch'ang-an'ın 12 kapısı³⁵,
Kuang-men en parlak olanıdır.
Wei nehri tepelerden iniyor³⁶,
Wei köprüsünden aşağı akıp gidiyor.

Lang-yeh yine Lang-yeh,
Sevgili kızın büyük yol kiralı.
Meng-yang'ın 3-4'üncü ayında,
Dükânı kapıyor, gölgelik serin bir yer arıyorum.

Misafirler ev sahibine güveniyorlar,
Ev sahibinin kuvvetini elde etmek istiyorlar.
Vahşi kaplan büyük dağda istirahat ediyor,
Çamların büyümesini istiyor.

Vahşi atlar yüksekte yeleleriyle bağlanmış,
Uzaktan vücutları ejder gibi görünüyor.
Bu atları kim sürebilir?
Yalnız, Kuang-ping-kung vardır.

8 kıt'adır. 5'ler zümresine dahildir. Aslı 4 kısımdır, ve "eski ve yeni müzil bahs" adlı kitapta daha iki satır olduğu,

Dondurucu kışın onbirinci ayında,
Sevgilime gidiyorum, soğuk bir içki istiyorum,
ve buna da,

Kim bu atları sürebilir?

³³ Bu satırda "kayalık" (P'an-yo) kelimesi ilk Han devrinde (M. Ö. 206-M. S. 220) yazılmış olan Kao-t'an-fu ve daha sonraları yazılan Huai-nan-tzu adlı kitaplardan iktibas edilmiştir, (bak. Pei-wen yün-fu c. 3. s. 3901 2).

³⁴ Geyik bağrıyor" (Lung-ming): Shih-ching (şarkılar kitabı M. Ö. 300) de ve Su Wu'nun (Han devrinde yaşamış) şiirlerinde geçiyor. Bunlardan iktibas edilmiş olabilir (bak. Pei-wen yün-fu c. 2. s. ,1115 2).

³⁵ Ch'ang-an. Shansi'de eski bir hükümet merkezidir.

Ch'ng-an'ın kuzey-batısındaki kapılardan biri Kuang-hua-mendir. Bu şiirde Kuang-men olarak geçen 12 kapıdan biri herhalde bu olacak.

³⁶ Wei nehri Huang-ho'nun, bir koludur. Kansu'da nihayet bulur.

Bunu yapabilecek yalnız Kuang-ping-kung vardır, şeklinde ilâveler yapıldığı kaydedilmiştir³⁷.

Muntazam bir kafiye sistemi takip edilmemiştir. 1' nci kıt'a: 1-3'üncü satırlar, diğer kıt'ada ise 2-4'üncü satırlar kafiyelidir. 2-4-6-7'inci kıt'aların eski kafiye şekilleri Yang'dır. Diğer kıt'larınki ise birbirine uymuyor.

Başlık, Lang-yeh kıtralıdır. Lang-yeh, Shantung eyaletinin doğu kısmının eski adıdır. Lang-yeh kiralı vardır. Buradaki Lang-yeh'nin M. S. 398 de hüküm süren Chang-sun Fei olması muhtemeldir.

En son kıt'ada Kuang-p'ing-kung adı geçiyor. Chin vakayinameleri, bunun Yao Pi ve Yao Hsing'in oğlu ve Yao Hung'un kardeşi olduğunu kaydeder³⁸. Buradan, onun bir kiral ailesine mensup bir şahıs olduğunu anlıyoruz. Bu şiir, ona kısaca yazılmış mütevazi bir methiyedir. Bunu ancak son kıt'adan anlıyoruz; diğer kısımlar hep tabiattan bahsediyor. Şiirde birkaç iktibas geçiyor. Bunlar şiiri lisan bakımından zenginleştiriyor. Fakat üslûp akıcı ve ahenkli değildir. Hisler kuvvetli değilse de samimîdir. Teşpihler ve tasvirler canlıdır.

Lang-yeh kelimesi ilk defa olarak bir kıt'a aşırı tekrarlanıyor. 6'ncı kıt'ada Meng-yang adı geçiyor. Bütün lûgatlarda birinci aya verilen diğer bir ad olarak görülüyor; iktibas değildir. Mâna bakımından ikinci kıt'adaki gibi ilkbahar mânasına gelmesi icap ediyor. Sonra hemen her kıt'ada "Büyük yol kiralı" tâbiri geçiyor. Bu da iktibas olmadığı için olduğu gibi alacağız.

Yao Pi, Hou Chin (M. S. 400'lerde) devrinde yaşamış bir kiral olduğu için bu şiir onun zamanında veyahut daha sonraları yazılmıştır.

Tabiat şiirleri:

Lung tepelerinden akan sular³⁹
(K. 25. s. 233 a)

Lung tepelerinden gelen sular,
Akıp batıya doğru gidiyor.
Bütün ömrümce düşündüm,
Boş sahalarda rüzgâr gibi dolaştım.

Batıda Lung sahiline tırmanıyorum,
Kıvrımlı yollardan dokuzuncu defa dönüyorum⁴⁰.
Dağlar yüksek, vadiler derin,
Hafif hafif ayaklarım acıyor.

³⁷ Eski ve yeni müzik bahsi (Ku-chin yüeh-lu), rahip Chihg-Chiang, tarafından (608 de) yazılmıştır. Bak: Sui devri Kataloğu, Edebiyat Bölümü F. 2a. ve Yüeh-fu shih-chi K. 25. s. 232a.

³⁸ Yao Pi (410-414) büyük bir generaldir. Kou Chin devletinin hükümdarı olan Yao Ch'ang'ın torunudur (bak. Erh-shih wu-shih pu p'ien s. 4052).

³⁹ Lung: Shensi ve Kansu'ya verilen isimdir.

⁴⁰ Kıvrımlı yol (yang-ch'ang): Doğu Kansu'da chou-chih'dadır. Pei-wen yün fu (c. 2. s. 1052) bu yer için bir çok kaynaklar veriyor, fakat buradaki kelime ile ilgisi yoktur.

Ellerimle ince dalları koparıyorum,
İnce kumlar üzerinde yürüyorum.

Nazım şekli gayri muntazamdır. Burada yeni bir vezin şekli görülüyor. 1'inci kıt'a: 4-4-4-3 gibi kelimelerden müteşekkildir. 2 ve 4'üncü satırlar Hsia ve Yeh kelimeleriyle kafiyelidir. Eski şekil Ma'dır. 2'nci kıt'a: 4'der kelimededen mürekkeptir. 1 ve 3'üncü satırlar Fan ve Shen kelimeleriyle kafiyelidir. Eski şekil uymuyor. 3'üncü kıt'a: İki satırdır. 4'er kelimededen ibarettir. Chih ve Ni olarak kafiyelenmiştir. Eski şekil aynı değildir.

Şekil itibariyle kuvvetli değilse de ruh bakımından yüksektir. Kelimeler basit, fakat ifade etmek istediği mâna canlı ve güzeldir. Uslûp akıcı ve sürükleyicidir. Özenilerek değil, duyularak yazılmıştır.

Bu şiir, M. S. 4.30 tarihlerinde yazıldığı kanaatindeyim. Bu tarihlerde T'o-pa'lar Tien-shuei (Kansu'da) civarına kadar gelmişler ve burada harp etmişlerdir.

Yine aynı ad altında diğer bir tabiat şiiri :

Ko-ku gurubu :

Lung tepeleri
(K. 25. s. 234 b)

Lung tepelerinden gelen sular,
Akarak dağdan aşağı iniyor.
Bütün ömrümce düşündüm,
Boş sahalarda rüzgâr gibi dolaştım.
Sabahleyin güzel şehre doğru hareket ediyorum,
Akşam Lung tepelerine varıyorum.
Çok soğuk olduğu için konuşamıyorum,
Dilim damağıma yapışıyor.
Lung tepelerinden akan sular,
Karanlık geçitte kuş sesi gibi sesler çıkarıyor.
Uzaklardan Ch'in-ch'uan'a bakıyorum⁴¹,
Kalbim çok fazla burkuluyor.

3 kıt'adır. 4'der kelimededen mürekkeptir. Aslı 4 parçadır. İkinci defa olarak aynı ad altındaki şiire tesadüf ediyoruz. Fakat bu parça nazım şekli itibariyle daha muntazamdır. 1'inci kıt'a: 2 ve 4'üncü satırlar Hsia ve Yeh kelimeleriyle kafiyelidir. Eski kafiye şekli Ma'dır. 2'nci kıt'a: 2 ve 4'üncü satırlar T'ou ve Hou kelimeleriyle kafiyelenmiştir. Eski kafiye şekli Yu'dur. 3'üncü kıt'a: 2 ve 3'üncü satırlar Yen ve Ghüeh kelimeleriyle kafiyelidir. Eski kafiye şekli Hsieh'dir.

Bu şiir, diğer vezin şekillerinden ayrı olarak "4'ler şiiri" şeklinde yazılmıştır. Han, Sui ve T'ang sülâleleri zamanında 4'lük şiirler görülme-

⁴¹ Ch'in-ch'uan: Shensi ve Kansu'da bir nehir

mistir. M. Ö. 500'lerde yazılan Shih-ching adlı şiir kitabındaki şiirler 4 kelimededen ibarettir. Daha sonraki devirlerde yalnız T'ao Ch'ien (T'ao Yüan-ming. M. S. 365-427) bu şekilde şiirler yazmıştır⁴². Bundan başka halk şarkılarıyla, darbmesellerde bu şekil kullanılmıştır. Tipik bir halk şiiri olduğunu görebiliriz.

Ch'in-ch'uan'daki ailesinden uzak kalan genç, oraya bir daha gitmenin mümkün olamayacağını acı acı düşünüyor. İç ve dış cephe itibariyle kuvvetlidir. Üslûbu sürükleyicidir. Bundan önceki şiir gibi aynı zamanlarda veyahut biraz sonraları (M. S. 500'lerde) yazılmış olduğu kanaatindeyim.

Aşk Şiirleri:

Ko-ku gurubu:

Tzu P'ao-ma
(Eflatun at)
(K. 25. s. 233 b)

Yalnız bir dal bir ağaç yapmaz,
Yalnız bir ağaç bir orman vücuda getiremez.
Sizin süslü yeleşinizi düşünüyorum,
Sizi hiç unutamıyorum.

1 kıt'adır. 3'ler şiir zümresine dahildir. Aslı bir şarkıdır. 2 ve 4'üncü satırlar Lin ve Hsin şeklinde kafiyelenmiştir. Eski kafiye şekli Ch'in'dir. Bu şiir evvelâ, bir darbimesel şeklinde başlıyor, Tipik bir halk şarkısıdır. Bütün halk türkülerinde olduğu gibi ilk satırlar tabiattan bahsediyor, sonra asıl anlatmak istediği şeye geliyor. Aynı zamanda mecazi bir mâna gözetiyor. Hayatta yalnız yaşanamayacağını, bir tabiat örtüsü altında gizledikten sonra sevgilisini düşündüğünü ve onu beklediğini anlatmak istiyor. Üslûbu ahenklidir. Tasvirler canlı, kelimeler renklidir. M. S. 500 de, yani sulh devirlerinde yazılmış bir şiir olduğu kanaatindeyim.

Ti-ch'ü şarkısı
(K. 23. s. 233 b)

Ay parlıyor, parlıyor, yıldızlar akıp gidiyor,
Bana gelüp gelmeyeceğini hemen söylemeni istiyorum.

Başlık tercüme edilemiyor, yabancı bir kelimedir. Aslı bir kısımdır vezin şekli itibariyle yeni bir tarz gösteriyor. Satırlar 6 ve 7 kelimededen müteşekkildir. To ve Wo kelimeleriyle kafiyelenmiştir. Eski kafiye şekli Ko'dır. İnce ve zarif bir üslûbu vardır, hisleri okşayıcıdır. Tipik bir halk türküsüdür. Güneydede buna benzer halk türküleri vardır. Bunun da yukarıdaki gibi aynı devirde yazılmış olması ihtimali vardır.

⁴² T'ao Ch'ien: Güzel şiirler yazmıştır. Müzik ve çiçeklerle uğraşmağı sever. 83 gün sulh-hâkimliği yapmıştır, (bak. H. A. Giles : Gems of Chinese literature. Shanghai 1923 s. 44).

Mu-jung-Chia, tzu Lu ch'i yu ku şarkısı
(K. 25. s. 234 b)

Siz on katlı bir yerde duruyorsunuz (oturuyorsunuz),
Ben dokuz katlı bir pavyundayım.
Siz sarı çaylak değilsiniz,
Bulutların içindeki serçeleri nasıl elde edersiniz?

Bir kıt bir kıt'adır. 5'ler şiir zümresi içine dahildir. Aslı 4 parçadır. Başlık pek iyi olarak tercüme edilemiyor. "Mu-jung ailesi Lu'dan geliyor, şeklinde olabilir.

2 ve 4'üncü satırlar Ko Chiao kelimeleriyle kafiyelidir. Eski kafiye şekli Yao'dır. Ahenkli bir üslûbu vardır. Bulutların içindeki serçelerden kastedilen mâna. evde kapalı bulunan genç kızdır. Diğeri de sevgilisidir.

Dokuz katlı binalar Yeh şehrinde (Güney Hona'da) vardır. Burada bulunan bir aileden bahsedilmiş. Mu-jung ailesine ait olduğuna göre IV. yüz yılı ortalarında yazılmış olduğunu kabul ediyorum.

Yu-chou Ma-k'o yin-ko ⁴³
(Yu-chou'daki atlı yabancıların şarkıları)
(K. 25. s. 234 a)

Çabuk koşan atlar daima hastadırlar,
Yorgun bir çocuk, her zaman fakirlikten şikâyet eder.
Sarı nebatlar atları zayıf düşürürler,
Parası olan bir kimse adam olmağa başlar.

Çadırın içinde kandil yanıyor,
Bu kandil hemen sönecek.
Eğer her zaman neş'eli olmazsak,
İlkbahar çiçekleri hemen büyümezler (gençlik çabuk geçer).

Güney-dağları kendilerinin yüksek olduğunu söyler,
Halbuki, Kuzey-dağlarıyla aynı seviyededir.
Genç kızlar, kendilerinin daima iyi olduklarından bahsederler,
Fakat genç erkeklerin koluna girerler.

Siz eflatun bir elbise giyiyorsunuz,
Ben işli bir yelek giyiyorum.
İkimiz bir yatakta yatıyoruz,
Sarı çiçekler arka bahçede büyüyorlar.

Sarı çiçekler safran gibi,
Yeşil yılan ağzında zencefreden bir boncuk tutuyor.
Yataktaki kadına veda ediyorum,
Bana on tane yüzük veriyor.

⁴³ Yin-ko: bir nevi şarkı tipidir.
Yu-chou. Kuze-Ho-Pei'dedir.

5 kıt'adan mürekkep bir şiirdir. 5'ler şiir zümresine dahildir. 1'inci kıt'a: 2 ve 4'üncü satırlar P'in ve Jen kelimeleriyle kafiyelenmiştir. Eski kafiye şekli Chen'dir. 2'nci kıt'a: 2 ve 4'üncü satırlar Ting, ve Sheng kelimeleriyle kafiyelidir. Eski kafiye şekilleri uygun değildir. 3'üncü kıt'a: 2 ve 4'üncü satırlar Ch'i ve Huai kelimeleriyle kafiyelidir. Eski kafiye şekli aynı değildir. 4'üncü kıt'a: 2 ve 4'üncü satırlar Ch'ün ve Yüan kelimeleriyle kafiyelenmiştir. Eski kafiye şekli başkadır. 5'inci kıt'a: 2 ve 4'üncü satırlar Tan ve Huan kelimeleriyle kafiyelidir. Eski kafiye şekli buna uygun değildir. Bu duruma göre kıt'a kendi başına kafiyelenmiştir.

İlk üç kıt'a darbemesel şeklinde yazılmıştır. Diğer iki kıt'a ise sanki ayrı bir bölüm halinde bir kadına bir erkek arasındaki münasebeti gösteriyor. Nadir halk şiirlerinden biridir. Aslı 4 varyesyondur.

Şiirdeki incelik ve derinlik şeklin vuzuhsuzluğunu kaybettiriyor. Zarif bir üslubu vardır, mecazi mânaları içine almıştır.

5'inci kıt'anın 2'inci satırı, "yeşil yılan ağzında zencefre bir boncuk tutuyor" şeklinde yazılmıştır. Hsiung-nu'larda bir âdet varmış. Genç kızlar, zencefre yutan yılandan kollarına bir işaret yaparlarmış. Evlendikleri zaman bu işaret kaybolurmuş. Bu âdetin bu şiirde de yer aldığını görüyoruz⁴⁴.

Sonra, Çince bir eserde "saraydaki gözdelerden birisinin odasında zencefre yutan bir yılan varmış ve gözdenin, bu yılanın kıvrılmış şeklinden örnek alarak başına topuz yaptığı" kayıtlıdır⁴⁵.

Gerek Çinlilerde ve gerek Hsiung-nu'larda olsun böyle bir yılanın önemli rolü var demektir. Yılan kültürünün Türk'lerde mevcut olduğunu biliyoruz. Fakat bununla bir ilgisi olduğunu zannetmiyorum. Mamafî, Hsiung-nu'larda da böyle bir âdetin yer alması, bu şiirde Çin tesirinden ziyade Hsiung-nu'ların tesiri olduğunu göstermiş bulunuyor.

Üslûbun mükemmel olması, bu şiirin Kuzey hanedanlarının kemal devirlerinde yazıldığını ifade ediyor. Aynı zamanda, 4'üncü kıt'ada bahsedilen elbise de, bu elbisenin moda olduğu M. S. 300 tarihlerini göstermiş olduğu gibi, Kuzey-kavimlerine has bir kıyafet olduğunu da anlatmış oluyor.

- İlerideki bahislerde T'ang devrinin en meşhur şairlerinden Li T'ai-po'nun bu şiire bir nazire yazdığını göreceğiz.

Ko-ku gurubu:

Kuang-tan-su
(K. 25. s. 232 b)

Huang-tan-su'ya dönüyorum,
Sizi takip ediyorum, gidip, geliyorum.
Huang-tan-pai'ya dönüyorum,
Sizi takip ediyorum. Sizi nerede aramalı?

⁴⁴ Bak. T'oung Pao, c. 36. W. Eberhard. Supplement, s. 245

⁴⁵ Bak. Hsiang-tzu pi-chi. bh. 7. s. 16. Aslı M. S. VI. yüz yıllarda yazılan "Yeh-chung-chi ""den alınmıştır.

Size bir şey söyleyemiyorum,
Yine arabanın tekerleklerini yapıyor, dönüyorum.
Sizi tanıdığım zamanlarda,
Sadece başkalarının işitmesinden korkuyordum.

Nehrin ötesindeyim, kederi nasıl atmalı?
Lung-chou ve Kuang-chou'dan çıkıyorum,
Fil dışından yelken direği yapıyorum,
Yeşil ipekten perde örüyorum.

Yeşil ipekli elbiseli kız nasıl?
Sizi takip ediyorum, geri dönüyorum.

3 kıt'a ve 2 mısradır. Satırlar 3 kelimededen mürekkeptir. Her kıt'a kendi başına gayri muntazam olarak kafiyelenmiştir. Eski kafiye şekilleri birbirine uygun değildir. Aslı dört kısımdan ibarettir.

1'inci kıt'a da 2 ve 3'üncü satırlar Lai ve Pai kelimeleriyle, 2'nci kıt'ada 1 ve 4'üncü satırlar Yen ve Wen kelimeleriyle, 3'üncü 2 ve 4'üncü satırlar Ch'u ve Lü kelimeleriyle, 4'üncü kıt'a ise Jui ve Lai kelimeleriyle kafiye-lenmiştir.

Başlıktan bir mâna çıkmıyor, tercüme edilemiyor. Bir yer adı ve bir iktibas da değildir. Hiçbir lûgatta bulunamamıştır. Herhalde halk dilinde bir tâbir olacak. Şiir tamamiyle yabancı bir tesir bırakıyor. Aynı zamanda Kuang-chou (Lung-chou da lûgatta bulunamamıştır. Bir ada olması lâzım) gibi güney Çin'de bulunan bir yerden, ipekten, yelkenli gemiden bahsetmesi bu şiirin güney-Çin'e ait olduğunu gösteriyor. Han devrinde yaşayan şair Li Yen-nien'in Barbar-Heng-ch'ui'lerinden yaptığı 28 varyasyondan birinin Kuang-tan-su olduğunu biliyoruz. Fakat, o şiir bizce malûm olmadığı için mukayese etmek mümkün değildir. Şu da muhakkaktır ki, bu şiir bir Çinli şairin kaleminden çıkmamıştır. Güneye seyahat eden bir yabancının yazmış olması daha büyük ihtimal dahilindedir. Han devrinde buna nazire olarak yazıldığı gözönünde tutulursa, bunun M. 100 yüz yıllarında yazılmış olduğu, yani, Hsiung-nu'ların ikiye ayrıldıkları devirden sonra Çin'e tabi oldukları zamana ait olduğu kanaatindeyim.

Üslûp basittir ve kelimeler zengin değildir.

1'ine kıt'anın 3'üncü satırındaki Huang-tan-pai tâbiri de tercüme edilemiyor, yabancı bir kelimedir.

Ko-ku gurubu:

ti-ch'ü şarkısı
(K. 25. s. 232 b)

Yeşil, yeşil, sarı, sarı,

Vahş inekleri vurup öldürüyor,
Vahşi koyunları yakalayıp öldürüyor.

İnekleri alıp vadiye götürüyor,
Kendi ineğim önüne koyuyor.
İhtiyar kadın evlenemiyor,
Toprağın üstünde tepinerek Allaha dua ediyor.

Tse-tse, Li-li,
Sizi çok fazla düşünüyorum,
Sol kolumu size yastık yapıyorum,
Sizi takip ediyor, etrafınızda dolaşıyorum, (dönüyorum).

Sakalınızı tutup okşuyorum,
Yüzünüze bakıyorum, (görüyorum).
Siz beni düşünmüyorsunuz,
Kuvvet sarfetmiyorsunuz (beni arzu etmiyorsunuz).

4 kıt'adır. Satırlar 4'er kelimededen ibarettir. Aslı dört kısımdır. Her kıt'anın 2 ve 4'üncü satırları kendi başına kafiyelidir. Eski kafiye şekilleri de birbirine uygundur. 1'inci kıt'a, T'ang ve Yang kelimeleriyle (eski şekil Yang); 2'inci kıt'a, Chien ve T'ien kelimeleriyle (eski şekil Hsien); 3'üncü kıt'a, Chi ve Tse kelimeleriyle (eski şekil Chih); 4'üncü kıt'a ise Se ve Li kelimeleriyle (eski şekil Chih) kafiyelenmiştir.

İkinci defa olarak aynı başlık altında bir başka şiire tesadüf ediyoruz. Başlık tercüme edilemiyor, yabancı bir kelimedir; Çince değildir "Eski ve yeni müzik" bahsi adlı kitapta, tse-tse, li-li'den sonra daha 8 satır olduğu kayıtlıdır ⁴⁶.

Birinci kıt'anın ikinci satırı da tercüme edilemiyor, buradan da şiirin Çinli şairler tarafından yazılmadığı, yabancı bir dilden alındığını gösteriyor.

Hissî bir şiirdir. Kelimeler basit, tasvirler kabadır. Üslûpta bir ahenk yoktur. Bir halk türküsüdür.

Ko-ku gurubu :

Söğüt dalını koparıyorum.
(K. 25. s. 234 a-b)

Ata binıyorum, kamçı kullanmıyorum,
Dönüp bir söğüt dalı koparıyorum.
Attan iniyorum, uzun flütümü çalıyorum,
Gelip gidenler teessürden ölüyorlar.

Kapının önünde bir hurma ağacı,
Yıllardan beri ihtiyarlık nedir bilmiyor,
İhtiyar kadın kızını evlendirmezse,
Kollarında taşımak için bir toruna nasıl sahip olur?

⁴⁶ Bak: yüeh-fu shih-chi: K- 25. s. 232 b

Chi-chi, nasıl bir chi-chi?
Kızlar pencerenin yanında kumaş dokuyorlar.
Tezgâhın sesini işitmiyorum,
Yalnız kızların nefes alışlarını duyuyorum.

Kızların nasıl nefes aldıklarını dinliyorum,
Onlara ne düşündüklerini soruyorum,
İhtiyar kadın kızının evlenmesine müsaade ediyor,
Fakat bu yıl hiçbir haber yok!

4 kıt'adır. 5'ler şiir zümresine dahildir. Aslı dört kısımdır. Nazım şekli itibariyle çok muntazamdır. 1'incikıt'ada 2 ve 4'üncü satırlar Chih ve Erh, kelimeleriyle (eski kafiye şekli Chih); 2'inci kıt'ada 2 ve 4'üncü satırlar Lao ve Pao kelimeleriyle (sekiz kafiye şekli Kao) ; 3'üncü kıt'ada, 2 ve 4'üncü satırlar Chih ve Ksi kelimeleriyle (eski kafiye şekli Chih) ; 4'üncü kıt'a da da ise 2 ve 4'üncü satırlar I ve Hsi kelimeleriyle (eski şekil Chih) kafiye-lenmiştir.

İkinci defa olarak aynı isim altında diğer bir şiire tesadüf ediyoruz. Sosyal bir şiirdir. Genç kızların tezgâh dokuduklarını anlatıyor. Kadının burada artık, diğer şiirlerde olduğu gibi sadece bir aşk senbolü veya vasıtası olmadığını hayatta ekonomik bir rolü de olduğunu göstermiş bulunuyor. Kelimeler canlı, teşbihler kuvvetlidir. Hayali olmaktan kurtulmuştur. İfade etmek istenilen şey bütün ruhuyla aksettiriliyor.

Ko-ku gurubu:

Ti-ni Şarkısı
(K. 25. s. 233 b)

Buğday kabuklarını ezmek zor olduğu için onları taş havana
koyuyorum,
Eski elbiseler güçlkle muhafaza edildiğinden, akıllı karıma
gönderiyorum.
Bir delikanlı 1000 yıl çalışırsa, istediğine erişir,
İhtiyar kız evlenmezse, faidesiz bir hayvan olur.

1 kıt'adır. Satırlar 7'şer kelimededen mürekkeptir. 7'ler şiir zümresine dahildir. "Nazım şekli muntazamdır. 2 ve 4'üncü satırlar, Tu ve Kou kelimeleriyle kafiyelidir. Eski kafiye şekli Yo'dur. Başlık tercüme edilemiyor. Aynı başlık altında daha üç kıt'a vardır. Fakat hepsini bir şiir olarak kabul edemeyiz. Kıt'alar ayrılmış, her kıt'anın konuları da ayrı ayrıdır, birbirleriyle hiç ilgileri yoktur. Muhtelif sosyal olayları gösteren bir tablo diyebiliriz.

Didaktik bir şiirdir. Nasihat vermek isteyen bir ifadesi vardır. Kelimeler basit, üslûp sadedir. Bir halk şiirine güzel bir örnek olabilir.

II:

(K. 25. s. 233 b)

Hangi evin kızı bu şekilde gezebilir?
 Yeleğini ters giymiş, etekliği açık⁴⁷.
 Gökten gelen kız ve erkek bir yerde bulunur,
 Her ikisi de evlenmek ister.

Bir kıt'adır. 7 kelimedenden ibarettir. Satırlar tu ve yü kelimeleriyle kafiyelidir. Eski kafiye şekli Yü'dür. Sosyal ve didaktik bir şiidir. Teşpihler renkli, dil sadedir.

III:

(K. 25. s. 233 b)

Hua-yin dağının tepesinde 100 chang derinliğinde bir kuyu var⁴⁸
 içinde kemikleri donduran suları var.
 Zavallı kız akseden gölgesine bakıyor,
 Bükülmüş boynundan başka bir şey göremiyor.

7 kelimedenden ibarettir. 2 ve 4'üncü satırlar Lêng ve Ling kelimeleriyle kafiyelidir. Eski kafiye şekli Keng'dir. Hisleri okşayan bir şiidir. İnce ve zarif bir üslûbu vardır, tasvirleri çok canlıdır.

IV:

(K. 25. s. 234 a)

Sarı sazdan ve hasırdan ayakkapları,
 Ortasında, her iki taraftan bağlanan ipleri var.
 Küçükken, zavallı anne damadına acımıştı,
 Erken evlendirmeyeği ve bir yuva kurmağı niçin düşünmemişti?

Satırlar 7'şer kelimedenden ibarettir. 2 ve 4'üncü satırlar Chih ve chi kelimeleriyle kafiyelidir. Eski kafiye şekilleri birbirinden uygun değildir. Aile hayatına temas eden bir şiir. Lisan işlenmemişse de aksettirmek istediği mâna kuvvetlidir.

Bu 4 şiirin M. S. 400'lerde yazılmış olduğu kanaatindeyim.

Chi-yü gurubu:

Chü-lu kung-ehu
 (Ghü-lu prensesi)
 (K. 25. s. 232 a)

⁴⁷ Etekliği açık elbise: Kırlangıç kuyruğu biçiminde öne açık bir nevi etek. Han devrinde bu biçimde elbiseleri erkeklerde de görüyoruz, (bak. Yoshida Harada: dress and personal ornaments in the Han and six dynasties. Tokyo. 1937. s. 22.)

Bu şiirden bu elbisenin o zamanlarda M. S. 400'lerde moda olduğunu anlıyoruz.

⁴⁸ Hua-yin: Shensi'de Hua-shan dağının kuzeyinde bir dağdır. 1 Chang 2. 31 mtr. (bak. W. Eberhard: Young Yao. c. 36. s. 2.)

Memur ailesi geziye çıkıyor, davul gök gürültüsü gibi çalıyor,
 Küçük bir kimse dana arabasına biniyor, arka kapılar açılıyor,
 Arabanın önünde 15 yaşında bir kız kitar çalıyor,
 Yeşim taşıyla tempo tutuyor, dans ediyor.
 Chü-lu prensesi kıza iltifat ediyor,
 İmparatorun kuvveti yüzbinlerce defa hâkim.

6 satırdan ibarettir. 7 kelimededen müteşekkildir. 1, 2, 3, 4, 6'ncı satırlar aynı şekilde kafiyelenmiştir. Eski kafiye şekilleri Yü'dür. 1'inci satır diğerlerinden farklı olarak kafiyelenmiştir. Eski kafiye şekili de başkadır.

T'ang devri vakayinamelerinin müzik bahsinde, "bu şiirin daha Liang devrinde (M. S. 313-376) mevcut olduğu, Yao Gh'ang zamanındaki şarkılara benzediği, ve daha kaba olduğundan" bahsedilir⁴⁹ Yao Ch'ang, 365 de Fu Chi'enin Çinlilere karşı yaptığı harpte bir kısım orduyu idare etmiş Tibetli bir generaldir. Fu Chien ölünce Hou Chin devletinin hükümdarı olmuştur. Bu duruma göre bu şiirin bu tarihlerden önce, III, yüz yılın ortalarına doğru yazılmış olduğunu zannediyorum.

Büyük bir memura, seyahata çıkarken yapılan merasimi anlatıyor. En son satırlarda Chü-lu prensesinden bahsedildiğine göre, birinci satırdaki 'büyük memur' denilen kimse bu olacaktır. Chü-lu, Kuzey-Çin'de Ho-pe'i'de bir vilayettir. Bu prensesin, oranın hâkimi olması icabediyor. İmparatorla da bir yakınlığı vardır. T'o-pa vakayinamelerinde Chü-lu prensesinin T'o-pa ailesine mensup olmadığını biliyoruz. Herhalde Doğu-Chin'lere mensup bir prenses olacak. Bu duruma göre bu şiirin M. S. 300'lerde yazılmış olduğunu kabul edeceğiz.

Şiirin aslı dört kısımdır. Akıcı bir üslubu vardır. Terkibi bir güzellik gösteriyor. Teşbihler canlı ve kuvvetlidir.

Ko-ku gurubu:

Kao-yang Yüch-jen
 (Kao-yang müzisyenleri)
 (K. 25. s. 234 b)

Zavallı beyaz burunlu at,
 Vali ve generaller şarap-evine giriyorlar.
 Paraları yoktu, fakat içmek için oturuyorlar,
 Toprağın üstüne borç listesini yazıyorlar.
 İçki kadeh ve tabakları nereden gelecek?
 İki yanağımın rengi ateş gibi,
 Yüzümün rengi de şeftali çiçeği gibi,
 Hiç kimse içmek için beni zorlamadı.

2 kıt'adır. 5'ler şiir zümresine dahildir. Aslı dört kısımdır. 1'inci kıt'ada 2 ve 4'üncü satırlar Chia ve She kelimeleriyle kafiyelidir. Eski kafiye şekli

⁴⁹ Bak. Yüeh-fu shih-chi: K. 25. 5. 232 a.

Ma'dır. 2'nci kıt'ada 2 ve 4'üncü satırlar Huo ve Wo kelimeleriyle kafiye-
lidir. Eski kafiye şekli Ko'dur. Bu şekilde her iki kıt'a da muntazam olarak
kafiyelenmiştir.

O zamanlarda çok rağbette olan yabancıların (barbarların) şarap-
evlerinden bahsediyor. Burada Barbar kızları saki vazifesini görürler,
ve dans ederler. En yüksek mevkideki kimseler bile buralara devam ederler.

Şiirin üslûbu zarif, kelimeler canlıdır. Uygun bir terkip içinde tabîi
bir akışı ve tabîi bir ifadesi vardır. Dil temiz ve düzgün.

Başlık, "Kao-yang müzisyenleridir". "Eski ve yeni müzik bahsi"
adlı kitapta, "T'o-pa'lardan Kao-yang müzisyenlerinin yaptığı bir şarkı"
dan bahsedilir⁵⁰. Fakat T'o-pa vakayinamelerinde bu ünvanda pek çok
kiral vardır. Hangisinin bu şarkıları yaptırdığı kat'i olarak tespit edilemez.
Fakat ufak bir ihtimal dahilinde olarak Kao-tsung adlı kiralın (asıl adı Yüan-
jung'dır M. S. 451-452) zamanına ait olması lâzımdır.

Ko-ku gurubu :

Shun-yü-wang
(Shu-yü kiralı)
(K. 25. s. 233 b)

Büyük bir nehrin içinde büyüdüm,
..... büyüme zorunda kaldım.
Yalnız olarak boş evin içinde oturuyorum,
Sevgilimi (vatandaki dostumu) düşünüyorum.

Yüzlerce kişi şehrin içinde,
Binlerce insan nehrin merkezinde.
Yalnız, kalbimden bir kişiyi düşünüyorum,
Buna yüksek duvar nasıl mani olabilir?

2 kıt'adan ibarettir. Ashı iki varyesyondur. 5'ler şiir zümresine dahildir.
Nazım şekli muntazamdır. 1'inci kıt'ada, 2 ve 4'üncü satırlar Huang ve
Lang kelimeleriyle kafiyelidir. Eski şekil Yang'dır. 2'nci kıt'ada, 2 ve 4'üncü
satırlar Yang ve Fang kelimeleriyle kafiyelidir. Eski kafiye şekli Yang'dır.

Başlık Shun-yü kiralıdır. Shun-yü, Shan-tung'da bir nahiyeye ve bir
aile adıdır. Fakat, T'o-pa'lar arasında bu ünvanda bir kimse yoktur. Bu
duruma göre, bu şiirin yazılış tarihini söyleyemeyeceğiz.

Şiirin üslûbu sadedir. Kelimeler renkli ve canlı değildir. Vatanını,
vatanındaki dostlarını düşünen, onların hasretini çeken bir kimsenin acı-
larını aksettiriyor. Bir halk şarkısı olduğunu zannediyorum. Birinci kıt'anın
ikinci satırındaki birinci kelime tercüme edilemiyor. Bu kelimenin iktibas
veya bir yer veyahut başka bir ad da olmadığını zannediyorum.

⁵⁰ Bak. Yüeh-fu shih-chi: K. 25. s. 234 b.

Ko-ku gurubu:

Tung-p'ing Li-sheng ko
(Tung-p'ing'lı Bay li)
(K. 25. s. 233 b)

Tung-p'ing Li-sheng, An-tung'ın oğludur,
Ağaçlar pek az,
Evde görececek kimseler yok.

3 satırdan ibarettir. Aslı bir parçadır. Kelimeler 7-3-7'dir. Burada tamamen yeni bir nazım şekli ile karşılaşıyoruz. Eski ve yeni kafiye şekilleri de birbirine uygun değildir. Şekil bakımından zayıf olduğu kadar, ifade kudreti de zayıftır. Dil de çok basittir. Yukarıda bırakılmış hissini veriyor.

Tung-p'ing Li-shen, herhalde bir şiirde yer alacak kadar değerli bir şahıs olsa gerek. Fakat T'o-pa vakayinamelerinde bu uisimde bir şahıs veya aile adı yoktur. Bu şiir hakkında daha fazla bir bilgi edinemedik.

Chi-yü gurubu:

Chiao-lao-li
(Serçe gıda için çabalıyor)
(K. 25. s. 233 a)

Kar yağıyor, serçe gıda bulmak için uğraşiyor,
Uzun gagası varsa toktur, kısa gagalı ise açtır.

2 satırdan ibaret basit bir şiirdir. 7'şer kelimeden mürekkeptir. Aslı dört parçadır. Satırlar Li ve Chi kelimeleriyle kafiyelenmiştir. Eski kafiye şekli uygun değildir. Tarihî bir kıymeti yoktur. Küçük çocuklar için yazılmış bir manzumeyi andırıyor. Hangi devirde yazıldığı tesbit edilemiyorsa da T'o-pa'lar devrinde yazılmış olması ihtimali dahilindedir.

Türklere ait Çin kaynaklarında bulduğumuz Heng-ch'ui şarkıları burada bitiyor. Bunlara nazire olarak Çinli şairlerin tarafından yazılmış bir kaç şiiri mukayese için göstermeği faydalı buldum.

III'ÜNCÜ BÖLÜM

Liang devri (M. S. 502-556) davul ve boynuz Heng-ch'ui'leri

Çinli şairler, Kuzey-edebiyatına nazire olarak aynı şekil dahilinde,

⁵¹ Liang Wu-ti (M. S. 502-549): Liang hanedanının ilk hükümdarıdır. Asıl adı Hsiao Yen'dir. Önce Konfüçyanist iken sonradan Budist olmuştur. Çok güzel şiirleri vardır.

⁵² Yung-t'ai: Bir kulenin adıdır. Ch'in Mei-hsin bunu Ming-t'ang (Chou'lar devrinde ilâhlara kurban için kullanılan bir hol) ile beraber kullanıyor (Bak. Pei-wen Yün-fu. c. I. s. 408. 3).

Yung-t'ai aynı zamanda bu devir imparatorlarından Wen-wang tarafından inşa edilmiş bir kuleyi (Ling-t'ai'yı) ima ediyor.

fakat daha muntazam bir nazm şekli içinde şiirler yazmışlardır. Bu şiirler muhtelif sülâleler zamanına aittir.

Liang Wu-ti'nin bir şiiri⁵¹:

Yung-tai⁵²
(K. 25. s. 234 b)

Güneş batarken Yung-tai'ya çıkıyorum,
Benim güzel sevgilim henüz gelmedi.
Tül perdeli pencereyi nilüfer çiçekleri sarmış,
Camlı kapının kanatları açılmış.

Çiçeklerin yanında eflatun darçınlar,
Dağılarak, yayılarak yeşil yosunları sarmış.
Ay karanlığın çoğunu aydınlatmıyor,
Sizi bekliyorum, yalnız ve uzaklardayım.

2 kıt'adır. Satırlar 5'şer kelimedenden ibarettir, yani 5'ler şiir zümresine dahildir. 1'inci kıt'ada, 2 ve 4'üncü satırlar Lai ve K'ai kelimeleriyle kafiyelidir. Eski kafiye şekli Hui'dir. 2'nci kıtada, 2 ve 4'üncü satırlar Tai ve Tsai kelimeleriyle kafiyelidir. Eski kafiye şekli Hui'dir. Burada nazım şeklinin çok muntazam olduğu görülüyor. Şiir seçkin kelimelerle süslenmiş. Şekle verilen kıymet kadar iç cephede işlenmiştir. Hislere kuvvetli, teşbihleri zarif bir aşk şiiridir. İmparator Liang-Wu-ti tarafından yapıldığına göre, M. S. 6'ncı yüz yılda yazılmış olduğunu anlıyoruz.

Ko-ku gurubu:

T'ang devri şairlerinden Li T'ai-po'nun Kuzey şiirlerinden ilham alarak "Yu-chou ma-k'o-ko" adlı şiire yaptığı bir nazire:

Yu-chou'daki atlı Barbarlar
(K. 25. s. 235 a)

Yu-chou'daki yabancı atlı Barbarlar,
Yeşil gözlüdür, kaplan derisinden başlıkları var.
Gülerek çift oklarını çekiyorlar,
Onbin kişi onlara karşı gelemiyor.

Yaylarını yuvarlak ay gibi atıyorlar,
Beyaz kazlar bulutların içine düşüyor.
Kılınçlarını sallıyarak çift, çift gidiyorlar,
L'o-lan'ın karşı tarafında av avlıyorlar⁵³.

Kapıdan çıkıyorlar, arkalarına bakmıyorlar,
Vatan için ölmek neden yazık olsun?
Göksel atlar üzerinde beş Shan-yü,
Kurtlar gibi fenalık yapmasını seviyorlar.

⁵³ Lou-lan: Han zamanında Batı memleketlerinden biridir. Shan-shan da denir (Bak. A. Hermann. Atlas of Chiana. 43. c. 1).

İnekler ve atlar Kuzey-denizine doğru dağılıyorlar,
Kesilmiş taze et, kaplan yemeği gibi.
Her nekadar Yen-chih-shan'da oturuyorlarsa da⁵⁴;
Kuzeyin karından ve soğundan bahsetmiyorlar.

Genç kızlar at üstünde gülümsüyorlar,
Yüzleri yeşim taşından tepsi gibi, kıpkırmızı⁵⁵.
Kuşları ve hayvanları avlamak için sür'atle geliyorlar,
Çiçekler arasındaki ay, eğer üstündeki gençleri mest etmiş⁵⁶.

Bayraklar dört yana ışıklar saçıyor,
Toplu arılar gibi mücadele ediyorlar.
Beyaz bıçaktan kıpkızıl kan, damla damla akıyor,
Gobi çölü kıpkırmızı olmuş.

Acaba meşhur kumandan kimdi?
Yorgun askerlere nekadar yazık!
Göksel kurtlar ne zaman yok olacak⁵⁷?
Baba ile oğul arasındaki mücadele ne zaman bitecek?

7 kıt'adır. 5'er kelimedenden ibarettir. Şekil çok muntazamdır. Her kıt'a-nın 2 ve 4'üncü satırları muntazam olarak kafiyelidir. Eski kafiye şekilleri de her kıt'ada Han'dır. Lisan temiz ve düzgün. Tasvirler çok canlı, teşpihler renklidir. Gayet akıcı bir üslûpla yazılmıştır. Yu-chou'daki Barbarları anlatmak istiyor. Onların kahramanlıklarından bahsederken an'anevi kinini gizliyemiyor. Başbuğları olan Shan-yü'leri fenalık yapan kurtlara benzetmekten kendini alamıyor.

Bu şiirde aynı zamanda kadınların da kocalarının yanında birlikte harbe iştirak ettiklerini ve bundan çok memnun göründüklerini anlıyoruz. Bayraklarını dalgalandırarak harbe gidişleri, sonra, kandan kıpkırmızı olan Gobi çölü, nihayet harpten yorgun düşen askerler, şairin yaratıcılık kudreti sayesinde gözümüzün önünde bütün teferruatıyla canlanıyor.

⁵⁴ Yen chih-shan: Kansu'da bir dağ.

⁵⁵ Yeşim taşı tepsi ('Yü-p'an) : kelimesi terü-taze manasına gelir. Li T'ai-Po bu tâbiri Sonraki Han devrinde yaşamış şair Chang-Heng'den iktibas etmiştir. Aynı devir şairlerinden Wang Wei ve Po Chü-İ'de şiirlerinde bu tâbiri kullanmışlardır (Bak. Pei-wen yün-fu . c. I. s. 609).

⁵⁶ Oymalı eğer (Tiao-an) : Pei-wen yün-fu (c. I. s. 581) bu tâbir için Tzu-wei shih-hua (Sung zamanında yazılmış) adlı kitabı kaynak olarak veriyordu bu kitapta "bu tâbirin Chao I-tao'ın şiirinde kullanıldığından bahsedildiğini" kaydediyor. Fakat bu şair hakkında hiçbir kaynakta bilgi bulamadık. Böylece yaşadığı devir bizce meçhul olduğundan Li T'ai-po'nun bu kelimeyi ondan iktibas olarak alıp almadığı malûm değildir.

⁵⁷ Göksel kurt (T'ien-lang) : Bu tâbir yalnız Li T'ai po'nun bu şiirinde geçiyor. Pei-wen yün-fu (c. 5 s. 3776) başka kaynak vermiyor. Fakat bu tâbirin başka kaynaklarda da geçmesi büyük bir ihtimal dahilindedir. Biz bu hususta başka bilgi edinemedik.

Yine Li T'ai-po'nun bir şiiri
(K. 25. s. 235 b)

Gümüş eğerli beyaz burunlu at,
Çamurluğu yeşil havuz gibi süslü.
İnce bir yağmur yağdığı, ilkbahar rüzgârı çiçekler düşürdüğü
zaman,
Kamçımı sallar, güzel Barbar-kızına içmeğe giderim.

Her satır 5 kelimededen müteşekkildir. Bir kıt'adır. 2 ve 4'üncü satırlar Chin ve Yin kelimeleriyle kafiyelenmiştir. Eski kafiye şekli Ch'indir. Kuzey şiirlerinde de "Beyaz burunlu at" dan bahsedildiğini gördük, İçkiye çok düşkün olan şair, o zamanlar rağbette olan Barbar-meyhanelerini ve Barbar-kızlarını şiirlerine konu yapmakla, o devirleri bize kendi canlı tasvirleriyle anlatıyor. Bu şiir, konusu bakımından onun için yabancı bile olsa, yine onun üstün şairlik vasıflarını gösteriyor.

Tirik bir şiirdir. Kelimelerin en güzeli en seçkini konmuştur. Hisleri ince, teşpihleri zarif ve renklidir.

T'ang devri şairlerinden Chang Hu'nin aynı motif üzerine yazdığı bir şiiri:

(K. 25. s. 235 b)

Barbar-kızı için şarap içiyorum,
Her zaman beyaz burunlu atla geliyorum,
Suların üzerine atılan nilüfer çiçeklerini topluyorum,
Siz de beyaz çiçekleri düşünüyorsunuz.

1 kıt'adır, 5'ler şiir zümresine dahildir. Şekil çok muntazamdır 2 ve 4'üncü Kua ve Hua kelimeleriyle kafiyelidir. Eski kafiye şekli Ma'dır. Burada yine Barbar-içki evlerinden ve Barbar-kızlarından bahsediliyor. Taşkın bir lirizm içinde o zamanın hayatını anlatıyor. Her bakımdan olgun bir şiirdir. Sürükleyici ve heyecan verici bir ahengi vardır.

Chang Hu'nın diğer bir şiiri:

Ti-ni şarkısı
(K. 25. s. 235 a)

Kapı kapalı, duvarın üstünde çalılar var,
Penceredeki kızın sesi böcek sesi gibi.
Lo-yanıg'ın yolların boşuna düzdür⁵⁸,
Kızın akli fikri annesinin kulübesinin yanındadır.
Ne ayzık ki kafesteki kuş dört yana çırpınır,
Genç bir delikanlı, bir genç kız alırsa, yetişmiş bir kız da bir
delikanlı ile evlenir.

Lo-yanıg: Honan'da eski bir başşehirdir.

Annesi altmış, babası yetmiş yaşında
Kızlarının bütün gün ağladığını bilmiyorlar,
Eğer onu evlendirseler, o zaman bir kederi kalmıyacak.

Nazım şekli muntazam değildir. Şekle çok önem verilmemiştir. Aynı başlığı Kuzey-şiiirlerinin birinde de görmüştük. Aile hayatını Çin düşünüşüne göre anlatmak istemiştir. Bir halk şarkısı olduğu göze çarpıyor. Dil sade ve temizdir.

T'ang devri şairlerinden Wen T'ing-chün'ün bir şiiri:

Yung-t'ai şarkısı
(K. 25. s. 235 a)

Veliâhd havuzunun güneyindeki kule 100 Ch'ih'dır.
Sekiz pencereye yeni perdeler takılmış, kanatları açılmış
Sarı altın kapı tokmakları, boyalı kancalar dağılmış,
Yü-pao pavyonundaki çocuk mızrakları parlatıyor.
Etrafı çitle çevrili yol yüksek tarasa yaklaştırılmış,
Sarayın salonu yanındaki kuş resimli kapının kanatları açılmış.
Sabahleyin, yabancı kazlar ötüyorlar, suları hafif hafif dalgalandırıyorlar,

İmparator, çiçekli alayile sarayına dönüyor.

2 kıt'adır. 7 kelimededen ibarettir, böylece 7'ler şiir zümresine dahildir. Her kıt'anın 2 ve 4'üncü satırları kafiyelidir. Eski kafiye şekilleri de her kıt'anın ayrı ayrıdır.

Daha önceleri de bu addaki bir şiire tesadüf ettik İmparatorun muhteşem alayıyla saraya dönüşünü ve bunun için sarayda yapılan hazırlıklardan bahsediyor. Teşpihler canlı ve kuvvetlidir. Kelimeler seçkin ve zengin. Fakat üslup çok ağdalı, akıcı olmaktan ziyade kurudur. Tipik bir Güney-şiiiridir. Halkın ruhun aksettirmekten uzaklaşarak yüksekçe tabakayı anlatmak istemiştir.

T'ang. devri şairlerinden Wen Tzu-shen'in bir şiiri:

Beyaz burunlu at
(K. 25. s. 235 a-b)

Gençliğimde çok iyi işler yaptım,
Batı Başşehrine doğru dizginleri saldım.
Dar ve dönemeçli bir yolda karşılaştık,
Atımı durdurdum, Bar-kızına doğru gittim⁵⁹.

⁵⁹ Bar kızı (Tang-lu) : için Pei-wen yün-fu bazı kaynaklar veriyor (c. I. s. 334). Şair bunlardan en eski kaynak olan "Liang-chien-wen-tang-lu-ch'ü" adlı kitap iktibas etmiş olabilir. Aynı zamanda Tu Fu, Li T'ai-po, Po Chü-i ve Yüan Chen gibi şairler bu tâbiri şiirlerinde kullanmışlardır.

Bundan başka bu tâbire daha önceleri yazılan Han-shu'larda (Han sülâlesi analleri) da tesadüf ediyoruz, (bak. bh. 57 A. 1 b). Şairin bu kitaptan da faydalanmış olabileceği büyük bir ihtimal dahilindedir.

1 kıt'adır, 5'ler şiir zümresine dahildir. 2 ve 4'üncü satırlar Tu ve Lu kelimeleriyle kafiyelidir. Eski kafiye şekli Yü'dür. Üslûp bakımından ince ve zarif bir şiirdir. Dil oldukça sadedir. Yine o zamanki meyhane hayatından bahsediyor.

T'ang devri şairlerinden Wu Chün'ün bir şiiri:
(K. 25. s. 235 a)

Yung-t'ai on iki kuledir,
Kuleler birbirine karşılıklı bakıyor.
Lung'dan Hu-k'ou'ya süratle gidiyorum ⁶⁰;
Beyaz güneş çok fazla aydınlatmıyor.

1 kıt'adır. 5'er kelimededen ibarettir, yanı, 5'ler şiir zümresine dahildir. 2 ve 4'üncü satırlar Wang ve Kuan kelimeleriyle kafiyelidir. Eski kafiye şekli Yang'dır. Ağır bir üslûbu vardır. Teşpihler kuvvetli değildir.

Yine bu devirlere ait, fakat şairi meçhul bir şiir:
Ko-ku gurubu:

(Başlık yok)
(K. 25. s. 235 a)
(Eski Şekil)

Ağabeyim harpte esir olmuş, çok felâketler görmüştü,
Kemikleri çıkmış, yemeği az olduğu için kuvvetten düşmüştü.
Fakat, ne yazık ki beni para ile kurtarmağa gelecek!

1 kıt'adır. 7'şer kelimededen ibarettir, böylece 7'ler şiir zümresine dahildir. 2 ve 4'üncü Tzu ve Shu kelimeleriyle kafiyelidir. Eski kafiye şekli Wu'dur. Hicvi, tipik bir şiirdir. Harbin fecaatini, kuvvet ve kudretin yalnız para olduğunu anlatmak istiyor. Sosyal bir ruh taşımaktadır. Bunun arkasından hisleri derin ve ince sanatçıyı görüyoruz. Tabîlikten uzaklaşmamıştır. Şekil bakımından, Kuzey edebiyatı örneklerinden ilham alınmışsa da, iç cephe yönünden Çin ruhunu aksettirmektedir.

Bu şiirlerden başka yine Yüeh-fu'lar külliyyatında Tuz ve Ts'ih-lo şarkılarına tesadüf ediyoruz. Bunlar Heng-ch'ui şarkılarından olmadığı için ayrı bir bölüm halinde bahsetmeği uygun bulduk.

Çince kaynaklarda, Tuz Şarkılarından bahsediliyor ⁶¹. Fakat, elimizde şarkı olarak ancak bir tane vardır. Bu da Hsi-hsi-Yen'dir (tercüme edilemiyor). Yüeh-yüan adındaki kitap, "bu şarkının Yü ahenginde şarkılar olduğu bundan danslı şarkılar yapıldığından" bahseder ⁶².

⁶⁰ Hu-k'ou: "tilki ağzı" demektir. Bir yer veyahut bir şahıs adı olmadığı gibi iktibas da değildir. Bu tâbir hiçbir lûgatta bulunamamıştır.

⁶¹ Bak. Yüeh-fu shih-chi: K. 79. s. 541. a.

⁶² Bak. Yüeh-fu shih-chi: K. 79. s. 541 a.

Yüeh-yüan: Sung devri (M. S. 960-1278) vakayinamelerinin Edebiyat Bölümünde bulunuyor müellifi meçhuldür.

Hsi-hsi Yen şarkısından başka, A-chiao Yen, T'u-chüeh Yen, Huang-ti Yen, Shen-chiaoyen, Kuei-kuo Yen gibi şarkılar kaydedilmiştir. Sonra, T'ang hanedanı imparatorlarından Kao-tsung zamanında (M. S. 664-666), halk şarap içerken şarkı söylüyordu. Bu şarkının nakaratına Su Yen denil yordu ⁶³.

Sui hanedanı analleri de Su-lo Yen şarkılarından bahseder ⁶⁴.

Yen kelimesi Çince "Tuz" mânasına gelir. Fakat bir şiirde sadece "Tuz" olarak alınması biraz garip görünmektedir. Bunun bir de mecazı bir mânası olması gerektir.

Bazı kayıtlar, "T'ang'lar, şiirlerinde lehçe kelimeler kullanırlar" diye bahseder ⁶⁵. Meselâ, şu şiirde Yen kelimesi "İyi" mânasına gelmektedir.

Delî Ch'u'ların misafirlerinin şarkıları kar gibidir,
Güzel Wu'ların kızlarının kahkahaları yen'dir.

Sui devri analleri de Yen kelimesinin saraydaki güzel kızlara verilen bir ad olduğunu kaydeder ⁶⁶.

T'ang devrinde Yen kelimesine dair bir hikâyeye vardır. "Bu devirde pazardan tuz alan Devlet-konservatuarı adamları, tuzun sarıldığı kâğıtta şarkılar görmüşler ve bunlara "Yen" adını vermişlerdir⁶⁷ Bu her ne kadar mümkün görünüyorsa da, kat'i şekilde böyle olduğunu iddia edemeyiz.

Bizi daha ziyade ilgilendiren "T'u-chüeh" dir. Buna dair bir hikâyeye vardır ⁶⁸:

"T'ang devrinde, 661 yılında, prens Wu-Yen-hsi'yi Mo-cho'nın (Tuk-yu hükümdarı) kızı ile evlendirmek üzere T'u-chüeh memleketine gönderiyorlar. Fakat T'u-chüeh'ler asıl T'ang hanedanından bir prensi istediklerinden bu gelen prensi kabul etmiyorlar. Ve Çinlilerin elçilerini öldürüyorlar. T'u-chüeh'lere o zaman yardım eden Yen Chih-wei adındaki bir adamdır. Bu sonra, yaptığı bu işden dolayı imparatoriçe Wu-hou (M. S. 684-85) tarafından öldürülüyor,,.

İşte bu hikâyeye dair bir şarkı yazılıyor ve adına T'u-chüeh Yen deniliyor. Bu şarkının kimin tarafından yapıldığı malûm olmadığı gibi metni de elimizde yoktur.

Yen kelimesinin, doğrudan doğruya mecazî mânâda kullanılmış olması daha mantıklıdır. Zaten "tuz" her memleket için değerli, pahalı, güzel, ve iyi gibi mânaları içine alarak senbolik bir mahiyet göstermiştir. Bizde dahi çok pahalı bir eşya için "çok tuzlu" derler. Sonra, dünya ahvalinden olsun, hususî durumdan olsun bahsedilirken, "bir şeyin tadı tuzu kalmadı" diye

⁶³ Bak. Jung-chai sui-pi. 7-6. a.

⁶⁴ Bak. Sui Shu.

⁶⁵ Miao-hsiang-shih-ts'ung-hua c. 3. 5-12 b.

⁶⁶ Bak. Sui Shu:

⁶⁷ Bak. Chien-hu-chi: c. 3. K. 2. s. 5.

⁶⁸ Bak. T'ai-p'ing kuang-chi: c. 12. K. 163. s. 47 b.

şikâyetinde bulunuruz. Bu şekilde "tuz" kelimesi bildiğimiz maddi mânada değil, diğer mânâda "mecazi" olarak kullanılmıştır.

Çin kaynaklarında tesadüf ettiğimiz bu şarkılardaki "Yen" kelimesini de ikinci mânada almak daha uygun görünmektedir. Bununla beraber Çin folklorunda Yen kelimesinin bu mânada kullanılmadığını görüyoruz. Çinliler kendilerine yabancı olan bu kelimeyi doğrudan doğruya almış ve benimsemiştir.

Elimizde bulunan Çince "Yen" şiirini, Sui devri şairlerinden Hsieh Tao-heng yazmıştır. T'ang devrinde Chao Pi bunu genişleterek 20 bölüm yapmıştır. Fakat, elimizde mevcut kaynaklarda bu şiirlere tesadüf edemiyoruz. Sonra Türklere ait "Tuz" şarkılarının mevcut olduğunu da biliyoruz. Fakat bu zaman kadar elimize hiçbir metin geçmemiştir.

Hsieh Tao-heng'ün yazdığı şiir⁶⁹:

(Başlık yok)

(K. 79. s. 541 a)

Salkım söğütler altın şeddi örtüyorlar,
Otların, çalıların yaprakları aynı seviyede.
Sular ebe-gömececi havuzuna akıyorlar,
Çiçekler, şeftali ve erik ağaçları altına uçuşuyorlar.
Ts'in ailesinin kızına dut topluyorum,
T'ou ailesinin kızına nakışlar işliyorum.
Kua-shan'da sevgilime veda ediyorum⁷⁰,
Rüzgâr esiyor ayın aydınlattığı boş harem dairesinde bekliyorum
Her zaman kahkahalarını duyuyorum,
Dima gözlerimden yaşlar akıyor⁷¹.
Ayna üzerinde ejderler birbirini takibediyor,
Perdelerin eteklerinde parlak renkli anka kuşları birbirini ko-
valıyorlar.
Uçan ruhum gece saksağanı gibidir,
Yorgun olduğum için, istirahat ediyor, sabah horozlarını din-
liyorum.
Karanlık pencereyi örümcek ağları sarmış
Balkon direklerinden kırlangıçların çamurları dökülüyor.

⁶⁹ Hsieh Tao-heng: Sui hanedanı (580-618) zamanında yaşamış bir şairidir. İmparatoru kızdırdığı için öldürülmüştür.

⁷⁰ Kua-shan: Shensi'nin Lung nahiyesinin batısındadır.

Bu satırda "sevgili" (Tang-tzu) tâbiri şair Chiang-yen'in (M. S. 443-504) şiirinden iktibas etmiştir (bak. Pei-wen yün-fu. c. 2. s. 1565).

⁷¹ "Göz yaşı" (shuang-yü): Yine Pei-wen yün-fu'nun (c. 5. s. 3501) verdiği kaynaklarda tesadüf ediyoruz. Fakat bu kitaplar bizim şiirlerimizden sonra yazıldığı için onlardan iktibas edilmediğini anlıyoruz. Zaten bu tâbir bu kitaplarda aynı mânada kullanılmamıştır.

Evvelki yıllar, Tai'yın kuzeyinde geçti⁷²,
 Bu yıl ise Liao-hsi'de geçiyor⁷³.
 Bir kere gitti, bir haber yok,
 Oradaki at tırnağına nasıl dikkat edeyim?

5'ler şiir zümresine dahildir. 5 kıt'adır. Nazım şekli çok muntazamdır. Her kıt'anın 2 ve 4'üncü satırları, Ch'i-Hsi; Chi-kueli; T'i-Ti; Chi-Ni ve Hsi-T'i kelimeleriyle kafiyelidir. Eski kafiye şekilleri de Ch'idir. İç ve dış cephe itibariyle bütün bir güzellik taşımaktadır. Dil en seçkin kelimelerle işlenmiştir. Renk ve ahenk, şiirde iki galip vasıftır. Hisleri derin ve kuvvetli bir şiirdir.

Son satırdaki, "oradaki at tırnağına nasıl dikkat edeyim?" cümlesini "o kadar sür'atle gidiyorum ki" şeklinde izah edebiliriz. Şair, Uzun zaman sevgilisinden ayrı kalan genç kadının, bir zamanlar sevgiliyle beraber gezdiği yerleri hatırlayışı ve üzüntü duyuşunu zarif bir üslûp içinde anlatıyor.

Ts'ih-lo şarkıları⁷⁴:

Yine, Yüeh-fu'lar külliyyatında bu şarkılara tesadüf ediyoruz⁷⁵.

Ts'ih-lo şarkısına ait şöyle bir hikâye vardır⁷⁶:

"Kuzey-Ch'i (M. S. 550-579) devrinde, Shen Wu-ti (Kao Huan, resmen imparator olmamıştır) Chou'larla Yü-pi'de (Shensi'de) harbediyordu. Askerlerinin çoğu ölmüştü. Chou imparatoru, Shen Wu-ti taraftarları hakkında çok fena sözler söylüyor. Shen Wu-ti bunları işitiyor ve çok müteessir oluyor ve hastalanıyor. Askerlerini topluyor ve Ts'ih-lo şarkısını söylüyor".

Bunun aslı Hsien-pi dilinde idi, fakat İmparator T'o-pa diline söylemiştir⁷⁷.

Kuzey-Ch'i devletinde Hu Lü-chin'in (M. S. 550-580) Ts'ih-lo şarkısı:

Ts'ih-lo şarkısı
 (K. 86. s. 589 b)

Ts'ih-lo nehri, Yin-shan'dadır⁷⁸,
 Gök büyük bir çadıra benziyor,
 Bütün dünyayı bir kafes gibi örtüyor.
 Gök mavi, kırlar geniş, rüzgâr esiyor,
 Otlar alçak, inek ve koyunları görüyorum.

⁷² Tai: Ho-pei'dedir (kuzey-çinde)

⁷³ Liao-hsi: Güney-batı Mançurya'dadır.

⁷⁴ Wei analleri Ts'ih-lo'yı kuzey Çin'de oturmuş bir kavim olarak (Telesler) kabul eder (wei Shu bh. 26.). Bir de Su-lo vardır. Türkistan'da bir yer ve kabiledir, evvelki ile ilgisi yoktur. Telesler Yin-shan'da oturmuşlardır.

⁷⁵ Bak. Yüeh-fu shih-chi: kısım 86. s. 589 b.

⁷⁶ Bak. Jung-chai-sui-pi 1-3 a. ve yueh-fu Shih-ih.: K. 86. S. 589 b.

⁷⁷ Bak. Yüeh-fu shih-chi: K. 86. s. 589 b.

⁷⁸ Ts'ih-lo nehri: Böyle bir nehir yoktur. Hiçbir lugatta bulunamamıştır.

5 satırdır. Yeni ve eski kafiye şekilleri birbirine uymuyor. Dış cephe işlenmemiştir, fakat aksettirmek istediği mâna kuvvetlidir. Teşpihler ve tasvirler zarif verelidir. Üslûp akıcıdır. Bir sınır şarkısı olabilir.

T'ang devri şairlerinden Wen Ting-chün'ün evvelki şiire bir naziresi:

Ts'ih-lo şarkısı

(K. 86. s. 586 b)

Ts'ih-lo'nın altın ve harap duvarları,
Yin-shan'da yıllardan beri çiçek açmıyor
Çadırın dışında rüzgâr esiyor,
Karargâhın önünde ay kumları aydınlatıyor.

Tibetli çocuk yeşim-taşı flütünü çalıyor,
Barbar-kızı çiçekli bir halıda dansediyor.
Nehrin güneyindeki misafire (yabancıya) gülümsüyor
Erikler açtığı zaman evine dönmüyor.

2 kıt'adır. 5'ler şiir zümresine dahildir. Şekil çok muntazamdır. Her kıt'anın 2 ve 4'üncü satırları kafiyelidir. Eski kafiye şekli Ma'dır. Lisan temiz ve düzgün, tabiat tasvirleri canlı ve kuvvetlidir. Bu şiir diğeri gibi bir sınır şarkısı olabilir.

Mu-lan şarkısı

Çin edebiyatında önemli bir rolü olan ve yine Yüeh-fu'lar külliyyatında bulunan Mu-lan şiiri, buraya kadar bahsettiğimiz şarkı ve şiirlerden başka bir özellik gösterir. Bilhassa konusu itibariyle ayrı bir değeri vardır. Şair, konusunu yüksek tabakaya ait bir kimseden değil, küçük bir subay kızından almıştır. Böylece, halk arasından yetişmiş bir genç kızın kahramanlıklarından bahsetmesiyle, halkın iç hayatına değer verdiğini bu şiirde aksettiriyor. Derin bir halklılık göstermesi, dilin sade ve içten olması, hislerin kuvvetli ve samimî olması bakımından yüksek-tabakaya ait şiirlerden kolayca ayrılır. Aynı zamanda, konusunun özelliği, nazım şiirin içinde tesadüf edilen halk dilinde yazılmış kelimeler, bu şiirin, o muhit halkının yarattığı bir eser olduğunu meydana koyuyor.

Evvelki şiirlerde, hiçbir şekilde epik bir şekil görülmemiştir. Daima destanı olmaktan uzak kalmışlardır. Biz bunu daha ziyade Çin'in tesiri, bunun neticesi o muhitin icabettirdiği bir vakıa olarak kabul edeceğiz. Fakat, Mu-lan hikâyesi bizde daha başka fikirlerin doğmasına yardım ediyor. Evvelâ, bu şiiri okurken romantik bir tesir altında kaldığımızı hissediyoruz. Daha derinleştikçe, epik bir nüvenin varlığını seziyoruz. Diğer şiirlerde, bir topluluğun ifadesi anlaşıldığı halde bunda ferdi bir karakter kahramana, kahramanlığa ait bir şey görüyoruz. Fakat yine destanı karakterize eden vasıfların hepsinin mevcut olduğunu ve bunun bir destan rolü

⁷⁹ Yin-shan: Kuzey Shansi'dedir.

oynadığını söyleyemeyeceğiz. Sadece destanı bir hava yarattığını kabul edeceğiz.

Nazım şekli itibariyle, diğer şiirler gibi değildir. Şekil oldukça serbesttir. Bazı satırlar 5, bazıları 7 ve 9 kelimedenden ibarettir. Kafiye tarzı ise hiç muntazam değildir. Bazı satırlar kafiyelidir, ekseri satırlar da kafiyesizdir. Sonra, Heng-ch'ui şarkılarından "söğüt dalını koparıyorum" adlı şiirin 3'üncü kıt'asının 3 ve 4, 4'üncü kıt'asının 1 ve 2 satırlarının, Mu-lan şarkısının 3, 4, 5, 6, 7, 8 satırlarıyla aynı olduğunu görüyoruz İhtimal Mu-lan şiiri meşhur olduğu için bundan iktibas etmiş olabilirler. Fakat yine, bu şiirin, "söğüt dalını koparıyorum" şarkısı ile aynı devirlerde veyahut ondan önce, veyahut sonradan yazılmış olduğunu kesin olarak tesbit edemiyoruz.

Mu-lan şarkısını kimin yazdığı malûm olmadığı gibi, ne zaman yazılmış olduğu da belli değildir. Bunun üzerinde birçok fikirler ileri sürülmüştür.

a) "Sinica" adlı mecmuada, bu şiirin almanca bir metni ve buna ait bir yazı görüyoruz ⁸⁰. Bu, Chiang Hsüeh-wen tarafından yazılmıştı. Müellif, "Mu-lan'ın T'ang devrinde yaşamış bir kahraman olduğunu ve Çin'de çok önemli bir rol oynadığını" söylüyor. Müellifin iddiasına göre, bu şiir, o devirlerde veyahut daha sonraları yazılmış oluyor. Fakat, nazım şekli, üslûbu ve içinde geçen bazı kelimeler, bu şiirin daha eski zamanlara ait olduğunu gösteriyor.

b) Mu-lan, kahraman bir kimse olduğu için namına Çin'de birçok mabetler yapılmıştır. Yen-pei-tsai-chih adı kitap (c. 2, 10 b), Yüan-chou'da, Mu-lan'a ait bir mabetten bahseder. Bu mabedin kapısının üstünde, "Burası Mu-lan'ın harbettığı yerdir" diye yazılmıştır. Yüan-chou'yu hiçbir lûgatta bulamadık. Belki bir tabu dolayısıyla Hsüan-chou ile değiştirilmiştir ⁸¹.

c) T'ang devrinde, Yang-chou'da (Kiang-su'da) bir mabette "Mu-lan'ın avlusu" adlı bir yerin mevcut olduğunu biliyoruz.

d) XIX. yüz yılda yazılmış bir kitapta, "Mu-lan'ın Kansu'da Wu-wei şehrinde doğduğu ve T'o-pa İmparatoru Wen-ti (496) zamanında yaşamış olduğu (şiirdeki bazı özelliklere göre) kaydedilmiştir ⁸². Bu bize, Mu-lan'ın V. yüz yılda yaşamış olduğu gösteriyor demektir.

e) Tu Mu-chin adındaki bir şairin Mu-lan mabedi üzerine bir şiir yazmış olduğunu, Sung devrinde yazılmış bir kitaptan öğreniyoruz ⁸³.

f) Dr. Hu Shih, "Pai-hua wen-hsüeh-shih,, adlı kitabında (c. I. s. 118-

⁸⁰ Sinica: c. 14. sayı. 1-2. s. 27. Frankfurt. 1939

⁸¹ Hsün-chou: Yalnız T'ang devrinde mevcut bir eyaletti, (bak. Chung-kuo ku-chin ti ming ta tzu-tien. s. 231 4).

⁸² K'ang Yu-chi-hsiang. c. 5. s. 13 b.

⁸³ Lin-han Yin-shu shih-hua: s. 1 a

119) bu şiirin, IV. yüz yılda yazılmış olduğunu" ileri sürüyor. Bu devir hakikaten harplerin çok olduğu zamandır ki, Mu-lan'ın bu harplerden birine iştirak etmesi de pek muhtemeldir. Zaten üslûp da bunu biraz teyid ediyor. Aynı zamanda bu şiirin, kuzey-halklarının karakteristik vasıflarını içine alması bakımından, bunun o devirlerde yazılmış olduğunu ve bir Çinlinin kaleminden çıkmadığını kabul etmek daha mantıktır kanaatindedim. Şiirin içinde İmparator'dan K'o-han (Hakan) olarak bahsedilmesi de bizim bu yoldaki kanaatimizi kuvvetlendirmektedir.

Bütün bu nazariyeler nazarı itibare alındıktan sonra, Dr. Hu Shih'nin fikrini kabul etmek bizim için daha doğru olacaktır.

Bundan başka, Yüeh-fu külliyyatında bulunan bu şiirin başındaki ufak bir kaydı de ilâve edelim. "Eski ve yeni müzik bahsinde", "Mu-lan'ın hakikî adının bilinmediği, bu şarkının da Che-chiang'ın batı kısmında yüksek bir memur olan Wai-Yüan-fu tarafından Yüeh-fu külliyyatına ilâve edilmiş olduğu" kaydedilmiştir⁸⁴.

Bütün bunlardan, Mu-lan'ın Çinde herkes tarafından tanınmış ve her devirde kıymetlendirilmiş bir kimse olduğunu anlıyoruz. Bilhassa genç kızların kalplerinde derin izler bırakmıştır. Hepsi bir ikinci Mu-lan olmağı ve cepheye gidip harbetmeği arzu ediyorlardı.

Bu şiir aynı zamanda, Çin'de Tiyatro konusu olarak birçok defalar oynanmıştır. Daha sonraları da edebiyata geçmiştir.

Sinica mecmuasında almancaya tercüme edilen metni bizde mevcut Çince metin ile karşılaştırdığım zaman, birçok değişiklikler gördüm. Bizim metin daha mufassal olarak yazılmıştır. İhtimal bu şiiri Chiang Hsüeh-wen başka bir kitaptan almış olabilir. Bu duruma göre bizim yaptığımız tercüme ile Almanca tercümesi, birbirinden farklı oluyor. Aynı zamanda o metin daha serbest tercüme edilmiştir. Biz daha ziyade metne sadık kaldık, böylece şiirin gerçek değerim göstermek istedik.

Elimizdeki kitapta, metnin arkasında bir bölüm daha görülüyor. Bu Mu-lan hikâyesini daha başka bir üslûpta ve daha başka bir şekilde anlatıyor. Üslûp, bu bölümün T'ang devrinde yazılmış olduğunu ve esas bölüme sonradan ilâve edildiğini gösteriyor. Bunun kuzey-edebiyatı ile ilgisi olmadığı ve aynı zamanda aynı hikâyeden bahsettiği için tercüme etmeği uygun buldum.

En yüksek vatan ve aile sevgisini, en içten duygularla aksettiren ve kahramanlığın büyük bir örneği olan Mu-lan şarkısı.

Mu-lan şarkısı:

(K. 25. s. 235 b ve k. 26. s. 236 a)

Tse, tese yine tse, tse,
Mu-lan kapı yanında kumaş dokuyor.

⁸⁴ Bak. Yüeh-fu shih-chi. K. 25. s. 235 a.

Tezgâhın sesi duyulmuyor,
 Yalnız genç kızın nefes alışı duyuluyor.
 Kıza ne düşündüğünü soruyorum,
 Kıza neyi hatırladığını soruyorum.
 Kız bir şey düşünmüyor,
 Kız bir şey hatırlamıyor.
 Dün gece askerî sevkiyatı gördüm,
 K'o-han büyük seferberlik ilân etti.
 Askerî liste 12 parçadır,
 Her listede babamın adı da var.
 Babamın büyük oğlu yok,
 Mu-lan'ın büyük ağabegisi yok.
 Pazardan bir at ve eğer almak istiyorum,
 Babamın yerine cepheye gideceğim.
 Doğu pazarından güzel bir at aldı,
 Batı pazarından bir eğer aldı,
 Güney pazarından bir gemlik aldı,
 Kuzey pazarından da uzun bir kamçı aldı.
 Sabahleyin ebeveynine veda edip ayrıldı,
 Akşamleyin Sarı Nehrin sahilinde istirahat etti.
 Artık ebeveyninin ve kızlarının veda seslerini işitmiyordu,
 Yalnız Sarı Nehrin çağlayışını duyuyordu.
 Sabahleyin Sarı Nehre veda edip gitti,
 Akşam Hei-shan tepelerine vardı ⁸⁵,
 Artık ebeveyninin ve kızların veda seslerini işidemiyordu,⁸⁶
 Yalnız, Yen-shan barbarlarının atlarının kişnemeleri duyuluyordu
 10.000 Li kadar yaya olarak cepheye doğru yürüdü,
 Geçit ve dağlardan uçar gibi geçti.
 Kuzey rüzgârı gürültüleri getiriyor,
 Karlar demir elbise üzerinde parıldıyor.
 General ve subayların yüzlercesi harpte ölüyor,
 Askerler on yıl sonra dönüyor,
 İmparatorun huzuruna çıkıyorlar,
 imparator kabul salonunda bulunuyordu.
 Onara 12 rütbe veriyor,
 Yüzlerce ve binlerce fazla hediye dağıtıyor,
 K'o-han onlara ne arzu ettiklerini soruyor,
 Mu-lan hiçbir şey istemiyor,

⁸⁵ Hei-shan: Yahol'da (kuzey çinde) bir dağdır. Ch'i-tan'ların bir ölüm dağı olarak kabul edilir. İnsan ölünce ruhları bu dağa gidermiş. Bunun için her yıl ona kurban adarlar. Bunlarla aynı kabileden olan ve Han sülâlesinden sonra meydana çıkan Wu-huan'lar da bu dağdan bahsederler (bak. Yenching Journal 28).

⁸⁶ Yen-shan: Yen-chih-shan olması lâzım Kansu'da bir dağdır. Bu yer Hsiung-nu'larm eski yurtlarıdır

Sadece iyi bir at istiyor,
 K'o-han çocuğu yurduna gönderiyor.
 Ailesi kızlarının geldiğini işliyor,
 Şehrin dışına karşılamağa çıkıyorlar,
 Kız kardeşi ablasının geldiğini duyuyor,
 Kapı eşiğinde yüzüne boya sürüyor,
 Küçük erkek kardeşi ablasının geldiğini duyuyor,
 Çakısını biliyor, koyun ve domuzlara gidiyor.
 Doğudaki odamın kapısını açtım,
 Batı taraftaki sedirin üstüne oturdum,
 Harp elbiselerimi çıkardım,
 Eski zamanlardaki elbiselerimi giydim.
 Pencerenin yanında güzel saçlarını taradı,
 Aynanın karşısında başına sarı bir gül taktı,
 Kapıdan çıktı, arkadaşlarını karşıladı,
 Arkadaşları çok hayret ettiler.
 12 yılı birlikte geçirmişlerdi,
 Mu-lan'ın kadın olduğunu anlamamışlardı.
 Erkek tavşanların ayakları birbirine çarpar,
 Dişi tavşanların gözleri şaşkın bakar,
 Çift tavşanlar yanyana gider,
 Benim kadın ve erkek olduğum nasıl farkedilir?

NETİCE

Yüeh-fu'lar külliyyatında bulunan bu şiirlerin inceleme ve tahlilinden sonra şu neticeye varabiliriz:

Vezin ve kafiye (Dış cephe) :

Vezin :

Bu şiirlerin ekserisi, bir Çin vezin şekli ona 5'ler ve 7'ler zümresine dahildir. Bir kısmı ise 4, 6-7, 7-3-7 kelimedenden müteşekkil olan vezin şeklinde görülüyor. 5 ve 7'ler şiiri Çin'de yüksek zümre edebiyatında olsun, halk edebiyatında olsun pek fazla kullanılır. Fakat 6-7 ve 7-3-7 tarzındaki vezin şekli Çin'de yoktur. Bu durum, bu şiirlerin yabancı dilden tercüme edildiğini, Çin nazım sistemine uygun olamadığını açıkça gösterir. Bu vezin şeklinin Türklere (yabancılara) has bir halk vezin şekli olduğunu anlıyoruz. Bundan başka Mu-lan şiirinde olduğu gibi veznin serbest olduğu da vakidir. Aynı zamanda, Çin halk Edebiyatı örneklerinde de vezin ve kafiyenin tamamıyla serbest olduğu şiirlere tesadüf ediyoruz⁸⁷.

⁸⁷ Bak. Lang-t'ung Ch'ing-ko (Lang ve T'ung'ların şarkıları. Liu Ch'ien-ch'u ve Chung Ching-wen tarafından toplanmıştır. 1928. Kanton).

Kafiye tarzı :

Ekseriyetle 2 ve 4'üncü satırlar kafiyelidir. Bu şekilde her kıt'a kendi başına kafiyelenmiştir. Eski kafiye şekilleri de buna uygundur. 1 ve 3'üncü satırların kafiyelendiği de nadir olarak görülür. Güney edebiyatında ise, her kıt'anın 2 ve 4'üncü satırının yeni ve eski kafiye şekilleri aynı ve muntazam olarak sıralanmıştır.

Kuzey edebiyatında eski kafiye şekilleri, Yang, Ma, Han, Ko, Tung, Hsien, Chih, Tai, Yu, Ju, Hao, Ch'in, Keng, Yü, Yao'dır. Güney edebiyatında ise Yang ve Ma'yı çok fazla görüyoruz.

Veze ve kafiye tarzı itibarıyla Kuzey-edebiyatı az çok Çin'in tesiri altında kalmış ve onların nazım şekillerini kullanmışlardır.

Fakat bir çok şiirlerinde görülen halk dilinde yazılmış kelimeler Çin halk edebiyatında da tesadüf ediyoruz. Demek oluyor ki, Kuzey-kavimleri Çinlilerden bir nazım şekli alır ve kabul ederlerken, Çin de buna mukabil onun halk dilinde kelimeler almış ve benimsemiştir. Bu gün bile modern dilde bu kelimelere rastlıyoruz.

İç Cephe :

Konuları ve aksettirdiği ruh cephesinden bu şiirler, kendisine has bir karakter taşır. Bu konular ekseriyetle onların günlük hayatından alınmış ve umumiyetle halk tabakası temsil edilmiştir. Burada, yüksek tabakanın ve saray hayatının rolü bulunmadığı, halkın elemelerini, kahramanlıklarını gösteren ve heyecan veren bu şiirlerinde derin bir halklılık olduğu göze çarpar. En tipik vasfı budur ki, halk edebiyatına iyi bir örnek teşkil ederler.

Muhtelif guruplar halinde bulunan bu şiirlerde şairin şahsiyet görülüyor. Kollektif olarak yazılmış ve bu şekilde ferdin değil, bir cemiyetin ifadesi olmuştur.

Şarkı halinde olan bu şiirler, epik bir mahiyet göstermekten uzaktırlar (Mu-lan hikâyesin bundan hariç tutacağız). Halbuki eski Türk tarihi baştan aşağı kahramanlıklarla doludur. Onların bir destan yaratmaları gayet tabiidir. Fakat, Kuzey-hanedanları devrinde (M. S. 220-580) böyle bir epopeye tesadüf edemiyoruz. Bununla beraber, Çin kaynaklarında Hsing-bu'ların Shan-yü'sü olan Mao-tun'un (Metem. Ö. 200) saltanat yıllarına ait bir monografyanın uslubu bize bir epopeyi hatırlatır⁸⁸. Bu,

Bak. Kuang-hsi yao-kochi-yin (Kuangsi'deki Yao'ların türkülleri. Chao Yüan-jen tarafından top. 1930. Peking).

Bak. Tan-ko (Tan'ların şarkıları. Chung Ching-wen tarafından top. 1927. Shanghai).

Bak. Wu-ko-i-chi (Kiangsu türkülleri. 2'nci cilt. Wen I chih tarafından toplanmıştır. 1928. Kanton).

⁸⁸ Bak. Shih Chi. Bh. 110. "Hsing-nu'lar hakkında Moğrafya s. 244 a - 247 b" W. Eberhard: Türk Kavimleri hakkında Çince vesikalak (D.T.C.F. Dergisi II-IV-1942 Ankara).

Çince olarak ve nesir halinde yazılmıştır. Esası nazım şeklinde idi. Bir Hsiung-nu yazısı mevcut olmadığından bunu anlamak mümkün olmayacaktır. Fakat her ne olursa olsun bu şekil bize Türklerin çok eski zamanlara ait bir epopeleri olması gerektiğini göstermiş oluyor. Sonraki devirlerde kendi arzulan üzerine Çin'in muazzam kültürü içinde kendi benliklerini kaybetmiş olmaları böyle bir şekle yer bırakmamıştır. Çin tesiri, buna muvazi, şeklin inhisarı ve neticede ferdi bir karakter taşınamaması, bir topluluğun ifadesi olması, bu şiirlerin destan olmasına yer bırakmamıştır. Kahramanlık vasıfları da bu şekil senbolize edememiştir. M. S. 500 tarihlerinde buna dair elimizde hiçbir vesikanın mevcut olmayışı ve tarihî olayların çizdiği durum bizi böyle bir sonuca götürüyor.

Yine Çin kaynaklarında 4 satırlık bir şiire tesadüf ediyoruz⁸⁹. Bu şiir Hsiung-nu'ların Çin'de (Kanssu'da) mağlup oldukları zaman (n. 100) acılarını ve teessürlerini göstermek için söylenmiş bir şarkıdır. Fakat bunu da epopeye bir başlangıç olduğunu kabul edemeyiz. •

4 satırlık şiir şöyledir:

Yen-chih-shan'ı kaybettik,
Kadınlarımızın güzelliği artık kalmadı.
Ch'i-lien dağların bıraktık,
Hayvanlarımız artık bakılmıyacak.

Satırlar 5-7 kelimedenden ibarettir. 2 ve 4'üncü satırların yalnız eski kafiye şekilleri uygundur. Burada Heng-ch'ui şarkılarında olmıyan değişik bir nazım şekli görülüyor. Çin'de böyle bir nazım şekli olmadığı için bunun Türklerle has bir şekil olduğunu anlıyoruz.

Daha sonraki devirlerde (M. S. 300'lerde) Çin kaynaklarında bir çan falına tesadüf ediyoruz⁹⁰. Bir satırdan ibarettir. Chao hanedanı zamanında (M. S. 304-329) yapılmış ve Chieh (Hsiung-nu'ların akrabaları) dilinde yazılmıştır.

Şiirin transkripsiyonu şudur:

Hsü-chih ti-li-k'ang p'u-ku ch'ü-tu-t'ang

Tercümesi şöyle idi:

"Ordu çıkarsa, kumandan (p'u-ku bir unvan) esir olur (tutulur)."

Pek tabii bu bir satır bize bir şey ifade etmez. Ancak M. Ö. 100'lerde ve M. S. 300'lerde eski Türklerin bir nazım sanatına vakıf olduklarını göstermeğe ufak bir delildir.

Bu Kuzey-şiirlerinde tabiata çok yer verilmiştir. Realist tasvirlerle

⁸⁹ Bak. T'ai-Ping yü-lan. K. 719. s. 3 a (Han sülâlesi zamanında yazılan Hsi-ho Chin-u shih adlı kitaptan iktibas edilmiştir) ve Adsız: Türk Tarihi üzerinde toplamalar s. 98-101 (Çince kaynağı vermiyor).

⁹⁰ Bak. Atsız: Türk Tarihi üzerinde toplamalar, İstanbul, 1935. s.96-101. (Çince kaynağı vermiyor) ve en yeni bir inceleme olarak bak. L. Bazin. Cahiers d'histoire mondiale c. I. No. I. 1953. s. 134.

işlenmiş pek çok tabiat şiirleri vardır. Aynı zamanda insanı ihtiras ve heyecan altında ezen, ızdırap, elem ve ümitsizlikle insanın ruhunu yakan aşk şiirleri de pek çoktur. Aşk burada sadece bir eğlence değil bir ideal olmuştur. Vatan aşkı ise en üstün bir sevgi olarak bilinir. Kadın aşkı bunun yanında ikinci derecede kalır. Bununla beraber kadının oynadığı rol de önemlidir. O sadece erkeğin bir oyuncuğu, zevki ve eğlencesi değil aynı zamanda, erkekle birlikte harbe iştirak eden bir arkadaş ve ekonomik hayatta bir mevki olan bir insan olarak gösterilmiştir. Kadın aynı zamanda aşkında da sadık kalmasını bilmiştir.

Bu şiirlerde dramatik bir şekil de yoktur. Çin'in halk şarkılarının temsil haline konduğunu biliyoruz. Halbuki Kuzey-şiirleri arasında tiyatroya konu teşkil edecek parçalar vardır. Fakat Yüeh-fu'lar külliyatında bunların temsil haline konduğundan hiçbir şekilde bahsedilmemiştir.

Yine Yüeh-fu'lar külliyatında bu şiirlerin danslı şarkılar olduğu kaydedildiği, elimizde mevcut şiirlerde bu danslı şarkıları göremiyoruz. Esası 66 şarkıdan ibaret olan Heng-ch'ui şarkılarından elimizde ancak 24 tanesi vardır. Diğerlerinin kaybolduğunu biliyoruz⁹¹. İhtimal bu danslı şarkılar, kaybolanlar arasında olacaktır. Bu danslı şarkılara ve oyunlara Çin halk tabakası arasında da tesadüf ediyoruz. Kuzey-edebiyatı örnekleri arasında bu danslı şarkılara tesadüf etseydik, bunlarla ilgisi olan Türk dans ve oyunlarında da bahsedecektik.

Bu şiirlerde dinî bir mahiyet de yoktur. Dinin dar çerçevesinden uzak kalarak esasını kaybetmeyip tabii bir şekil ve ahenk yaratmak istemişlerdir. Türk hanedanları arasında Taoizm, Budizm, ve Konfüçyanizm sür'atle yayıldığı halde yine onların ruh dünyalarının bünyesine girememiş ve yer alamamıştır⁹². T'o-pa'ların dini arasında kurt, dağ ve orman kültürünü görüyoruz. Bunlarla ilgili ilkbahar ve sonbahar bayramları ve at uyarışları vardır. Fakat bu dinî olaylar nedense şiirlerinde hiçbir şekilde yer almamış ve kıymetlendirilmemiştir.

Hulâsa, dış cephe hariç, fakat iç cephe yolundan millî bir karakter yaratmasını bilmişlerdir.

⁹¹ Bak. Yüeh-fu sıh-chi: K. 21 s. 211-212 a b.

⁹² Mu-jung Ch'ui adlı şiirin 2'nci kıt'ası bizde Budistik bir tesir bırakıyorsa da bu şiirin dinî bir mahiyet gösterdiğini anlatmaz.